

**AVRUPA TİPİ ŞİRKET VE
BİRLEŞMELER YOLUYLA OLUŞUMU**

(Yüksek Lisans Tezi)

Elif UŐKAN/

Eskişehir-1993

T.C. Anadolu Üniversitesi
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA TİPİ ŞİRKET
VE
BİRLEŞMELER YOLUYLA OLUŞUMU**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman: Prof.Dr.Tuğrul TÜFEKÇİOĞLU

Elif UÇKAN

Eskişehir - 1993

ÖZET

Avrupa Topluluğu, oluşum yıllarından günümüze değin önemli gelişmeler göstermiş ve dünyanın üçüncü büyük pazarı durumuna gelmiştir. Son yıllarda ticari ve endüstriyel büyüklük sıralamasında Amerika ve Japonya'yı izlemektedir. Avrupa Topluluğunun bugünkü ekonomik gücüne ulaşmasında Topluluk Komisyonunun 1985 yılında hazırladığı, Topluluğa 1992 yılı sonuna değin Tek Pazar oluşturma hedefi koyan Beyaz Kitap'ın ve kurucu Roma antlaşmasının bu doğrultuda, 1987 yılında Tek Avrupa Senedi ile revize edilmesinin payı çok büyüktür. Nitekim yapılan yoğun çalışma ve düzenlemeler sonucunda Tek Pazar uygulaması Ocak 1993 tarihi itibariyle işlemeye başlamıştır. Söz konusu uygulama ile birlikte Topluluğun dünya ekonomisindeki pazarlık gücü daha da artacaktır.

Topluluğun Tek Pazar mekanizmasını fonksiyonel olarak uygulaması ise Topluluk içi bazı oluşumları, yeni yapılanmaları gerektirmektedir. Şirketler Hukuku düzenlemeleri kapsamında ele alınan Avrupa Tipi Şirket statüsü, Tek Pazar amaçlı yeni yapılanmalara uygun bir örnektir. Halen tasarı niteliğinde olan, Topluluğa üye tüm ülkelerde geçerliliğe sahip ve yeknesak kurallara tabi Avrupa Tipi bir şirket yapısının yasallaşması, Tek Pazar'ın işleyişini daha da kolaylaştıracak ve Topluluk içi sınıraşırı işbirliğini teşvik edecektir.

Şirket yapısının yasallaşması ise beraberinde şirketin tabi olacağı muhasebe gereklerini getirecektir. Çalışmada ele alınan, şirket birleşmeleri yoluyla Avrupa Tipi Şirket oluşumunda tabi olunacak muhasebe kuralları, sair şirket birleşmelerinde kullanılan muhasebe yöntemlerinden farklılık göstermemektedir. Bunun da nedeni; şirket birleşmelerinde benimsenecek muhasebe yönteminin birleşmelerin özelliklerine göre değişmesidir.

ABSTRACT

Since it was established in 1957 by Roma Treaty, the European Community (EC) has accelerated its economic performance and referred to as the third biggest market of the world. The White Paper which had aimed the completion of the Internal Market by 1992 and the amendment of the former treaties for the realization of the Internal Market by Single European act have substantially contributed to the EC's existing economic power. Moreover, with the realization of the Internal Market by January 1993, EC's economic and industrial power within the world economy will be strengthened.

But the proper implementation of the Internal Market mechanism requires new frames and constitutions. The statute of a European Company which is examined within the EC's company law system is a good example to the new constitutions aiming to fulfill the Internal Market goal. The statute of a European Company is still a draft but the legalization of this statute shall facilitate the functioning of the Internal Market and encourage the cross-frontier economic cooperation for sure.

The accounting principles and methods which the European Company (SE) should be observed will have a great importance by the legalization of the so called statute. As it is examined in this thesis, European company established by a merger does not require different accounting methods than the ordinary, common mergers. That's because; the accounting method which will be followed differs with the merger conditions.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
KISALTMALAR.....	VII

Birinci Bölüm

AVRUPA TOPLULUĞUNDA ŞİRKETLER HUKUKU VE MUHASEBE DÜZENİ

I- AVRUPA TOPLULUĞU İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER.....	3
A. OLUŞUMU.....	3
B. AMAÇLARI.....	4
C. SON GELİŞMELER.....	4
II- AVRUPA TOPLULUĞU ŞİRKETLER HUKUKU	
DÜZENLEMELERİ.....	5
A. HUKUKİ BİRLİK OLUŞTURMA.....	6
B. ÜYE ÜLKELER MEVZUATINI UYUMLAŞTIRMA.....	7
1. Üye Ülkelerdeki Farklı Şirketler Hukuku ve Muhasebe	
Düzenlemeleri.....	7
2. Muhasebe Düzenlemelerinin Uyumlaştırılma Nedenleri.....	9
3. Muhasebe Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasında Kullanılan	
Yasal Araçlar.....	10
C. HUKUKİ DÜZENLEME YAPMA.....	13

İkinci Bölüm

AVRUPA TİPİ ŞİRKET

I- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YAPISI.....	14
II- AVRUPA TİPİ ŞİRKETE DUYULAN GEREKSİNİM.....	15
III- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YASAL DAYANAĞI VE ÖZELLİKLERİ.....	16
A.YASAL DAYANAĞI.....	16
B. ÖZELLİKLERİ.....	18
IV- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YASALLAŞMASIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR VE GÜNCEL DURUM.....	18
V- SON TÜZÜK TASLAĞINA GÖRE AVRUPA TİPİ ŞİRKET.....	21
A. ÖZELLİKLERİ.....	21
B.KURULUŞ ŞEKİLLERİ	22

Üçüncü Bölüm

AVRUPA TİPİ ŞİRKET KURULUŞU İÇİN GEREKLİ BİRLEŞME İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

I- GENEL ANLAMDA BİRLEŞME KAVRAMI.....	24
A. BİRLEŞME KAVRAMI.....	24
B. BİRLEŞMELERİN SINIFLANDIRILMASI.....	25
1. Yatay Birleşmeler.....	25
2. Dikey Birleşmeler.....	26
3. Karma Birleşmeler.....	26
C. BİRLEŞME TÜRLERİ.....	27

1. Yeni Şirket Kurma Yoluyla Birleşme.....	27
2. Devralma Yoluyla Birleşme.....	27
II- AVRUPA TİPİ ŞİRKET TÜZÜK TASLAĞINA GÖRE BİRLEŞME İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	28
III- ŞİRKET BİRLEŞMELERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMİ YÖNTEMLERİ.....	31
A. HİSSELERİ BİRARAYA TOPLAMA YÖNTEMİ (Pooling of Interests Method).....	33
B. SATINALMA YÖNTEMİ (Purchase Method)	37
C. YÖNTEMLERİN BİRLEŞME SONU BİLANÇO VE GELİR TABLOSU ÜZERİNE ETKİLERİ.....	41
1. Birleşme Sonu Düzenlenen Bilanço Üzerine Etkileri.....	41
2. Birleşme Sonu Düzenlenen Gelir Tablosu Üzerine Etkileri.....	45
IV- BİRLEŞME ÖNCESİ FİNANSAL İŞLEMLER.....	47
A. ŞİRKET DEĞERİNİN BELİRLENMESİ.....	47
1. Gerçek Değer (Intrinsic Value).....	48
1.1. Pay Senedi Başına Düşen Kârların Analizi Metodu (Earnings Per Share Method).....	48

Dördüncü Bölüm

DEVRALMA YOLUYLA AVRUPA TİPİ ŞİRKET OLUŞTURULMASI İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİYLE İLGİLİ BİR

UYGULAMA

SONUÇ.....	71
KAYNAKLAR.....	73

KISALTMALAR

Antlaşma	: Roma Antlaşması
APB	: Accounting Principles Board
AT	: Avrupa Topluluğu
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
COM	: Commission
CPA	: Certified Public Accountants
EC	: European Community
ECSC	: European Coal and Steel Community
EEC	: European Economic Community
EURATOM	: European Atomic Energy Community
FÉE	: Federation des Experts Comptables Europeens
HDTM	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
O.J.	: Official Journal
SE	: Societas Europaea
SEA	: Single European Act

GİRİŞ

Avrupa Topluluğu farklı üyelerin ekonomik entegrasyonu hedefleyerek biraraya geldikleri ilk ve tek bütünleşme şeklidir. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri arasında yakınlaşmalar olmasına rağmen oluşturulan tüm birlikler, uluslararası kuruluş ve organizasyon özelliği göstermişlerdir. Avrupa Topluluğu ise üye ülkelerin kendi ulusal egemenlik haklarından fedakarlık ederek oluşturdukları, supranasyonel (uluslarüstü) özelliğe sahip, ekonomik bir bütünleşmedir. Topluluk üye ülkelerin hukuki mevzuatlarına bağımlı olmayıp, supranasyonel Topluluk hukuku kurallarına göre işlemektedir. Buna bağlı olarak Topluluğun kurum ve kuruluşları da supranasyonel özelliğe sahiptir.

Topluluk ülkeleri arasında 1993 yılı başından itibaren üretim faktörlerinin serbest dolaşımının önündeki tüm engeller kaldırılmış ve ekonomik amaçlı sınıraşırı işbirliği iyice kolaylaşmıştır. Dolayısıyla supranasyonel Topluluk hukukuna tabi ve tüm üye ülkelere tanınacak Avrupa Tipi Şirket yapısı son derece önem kazanmıştır. Söz konusu şirket yapısı, Topluluğa 1987 yılında tam üyelik başvurusu yapmış olan Türkiye açısından da önem taşımaktadır. Tam üyelik başvurusuna henüz olumlu yanıt alınamamış olması, Türkiye'nin Topluluk ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerini zayıflatmamış, aksine canlandırmıştır. Nitekim geçen yirmi yıl zarfında Türkiye, ihracatının % 53'ünü AT'na yapmış, ithalatının ise % 46'sını AT'ndan sağlamıştır (*). 1995 yılı sonu itibariyle oluşturulacak gümrük birliği ise, ilişkileri daha da güncelleştirmiştir. Dolayısıyla çok yakında yasallaşması beklenen Avrupa Tipi şirket yapısına Türkiye'nin de yabancı

(*) Kaynak: Milliyet Gazetesi, 6 Haziran 1993, s.6.

olmaması gereklidir. Neticede; içinde bulunulan yıl itibariyle Avrupa Tipi Şirket yapısı henüz yasallaşmamış bir Tüzük taslağı niteliğindedir. Ancak Tek Pazar için arzettiği önem nedeniyle çok yakın gelecekte yasallaşacağı düşünülerek ilgili çalışma hazırlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde; genel olarak Avrupa Topluluğu tanıtılmış ve çalışmanın temeli, Toplulukta Şirketler Hukuku düzenlemeleri olarak saptanmıştır. Şirketler Hukuku ile muhasebe arasındaki sıkı ilişki gözönüne alınarak, Topluluğun muhasebe ile ilgili düzenlemeleri Şirketler Hukuku kapsamı içinde incelenmiştir. Topluluğun Şirketler Hukuku düzenlemeleri ise üç ayrı başlık altında ele alınmış ve sözkonusu üç ayırım içerisinde Avrupa Tipi Şirketin yeri belirtilmiştir.

İkinci bölümde; çeşitli yönleriyle Avrupa Tipi Şirket tanıtılmış, yasallaşmasıyla ilgili çalışmalara değinilmiş ve yapı ile ilgili son Tüzük taslağının kapsamına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Avrupa Tipi Şirketin Kuruluş şekillerinden biri olan şirket birleşmeleri yoluyla kuruluş tanıtılmıştır. Öncelikle birleşme kavramı ve tanımı üzerinde durulmuş, daha sonra da son Tüzük taslağı kapsamındaki birleşme işlemleri ve muhasebeleştirilmesi ele alınmıştır. Avrupa Tipi Şirket Tüzük Taslağı birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde spesifik bir muhasebe yöntemi öngörmediğinden, konu ile ilgili mevcut iki ayrı yonteme de yer verilmiştir.

Son Bölümde ise; Avrupa Tipi Şirketin şirket birleşmeleri yoluyla kuruluşuna hipotetik bir örnek verilmiştir. Kuruluşla ilgili muhasebe kayıtları ve mali raporlar düzenlenmiştir.

Birinci Bölüm

AVRUPA TOPLULUĞUNDA ŞİRKETLER HUKUKU VE MUHASEBE DÜZENİ

I- AVRUPA TOPLULUĞU İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

A) OLUŞUMU

Avrupa Topluluğu, temelleri II. Dünya Savaşı sonrasında atılan ekonomik bir bütünleşme şeklidir. Savaş sonrası yıllarda Avrupa ülkelerince politik ve ekonomik bir birlik arayışı içine girilmiş ve yeni dünya düzeninde bir Avrupa bütünlüğü oluşumuna karar verilmiştir. İlk adım; savaş sanayinin ana maddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanım yetkisinin, 1951 yılında supranasyonel (uluslarüstü) bir organa yani Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (European Coal and Steel Community) na verilmesiyle atılmıştır. Topluluğun kuruluş amaçlarına ulaşması üzerine, kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme aşamasına geçiş hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, 1957 yılında imzalanan Roma antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (European Economic Community) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (European Atomic Energy Community) oluşturulmuştur. 1967 yılında yürürlüğe giren Birleşme antlaşması (Merger Treaty) ile de, sözkonusu üç ayrı

Topluluğun organları birleştirilmiş ve yeni yapı Avrupa Toplulukları (European Communities) (¹) olarak adlandırılmıştır.

B) AMAÇLARI

Ekonomik bütünleşmelerin ilk örneği olan Avrupa Topluluğu, öncelikle gümrük birliğini gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. Gümrük birliğine beklenenden daha kısa sürede ulaşarak, Roma antlaşmasının öngördüğü şekilde Ortak Pazar hedefine yönelmiştir. Antlaşmanın 2. maddesince; Topluluğun ekonomik amaçlarına ulaşabilmesi için Ortak Pazar'ın oluşumu şarttır. Söz konusu ekonomik amaçların gerçekleşebilmesi için yapılacak düzenlemeler ise, antlaşmanın 3. maddesinde yer almaktadır. Üye ülke yasalarının birbirine yaklaştırılması da ilgili düzenlemelerden birisidir (Mad.3 g). Üye ülkeler şirketler hukuku düzenleme ve uyumlaştırma faaliyetleri de bu kapsam dahilindedir ve söz konusu bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Şirketler hukuku ile muhasebe ilişkisi çok yakın olduğundan, çalışmanın temelini bu şekilde oluşturmanın yerinde olacağı düşünülmüştür.

C) SON GELİŞMELER

Topluluğun oluşumundan hemen sonra tarife engellerinin kaldırılması yönünde önemli adımlar atılmışsa da, kişilerin serbest dolaşımını engelleyen kurallar, üye ülkeler arası sermaye akışı üzerindeki kontroller ve serbest yerleşim hakkı ile hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin kısıtlamalar, Ortak Pazar hedefinin gerçekleşmesini geciktirmiştir. Bu gecikme süresinin daha fazla uzamaması için 1985 yılında yeni bir hedef, "Tek Pazar" hedefi konulmuştur. 1987 yılında yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi (Single European

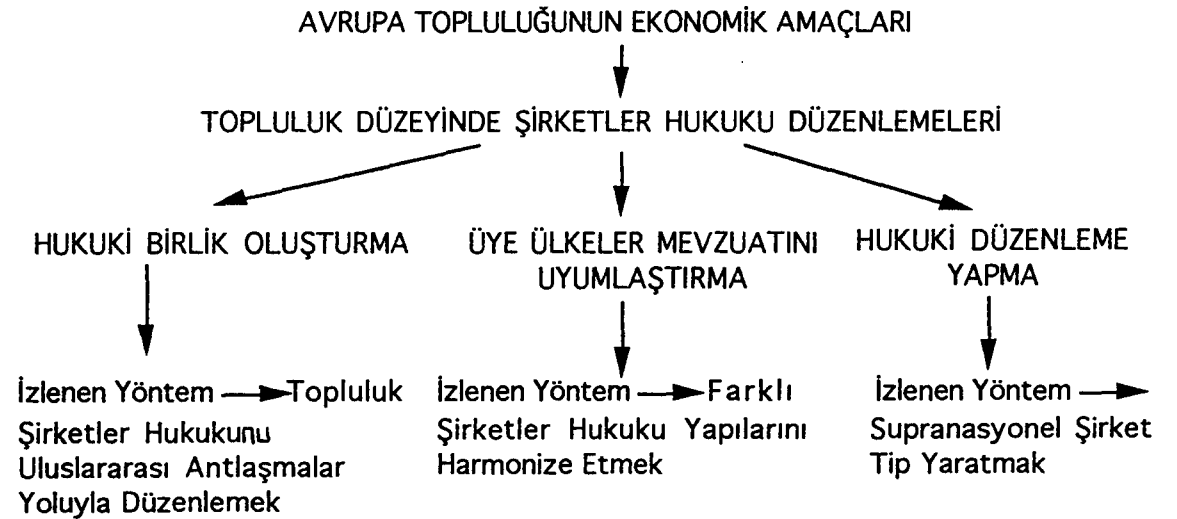
¹ Avrupa Toplulukları Genelde kısaca Avrupa Topluluğu (AT) olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada da Avrupa Topluluğu (AT) veya Topluluk terimi, üç ayrı Topluluğu birden niteler şekilde kullanılmıştır.

Act) ile Roma antlaşmasında önemli değişiklikler yapılmış ve Tek Pazar uygulamasının 1.Ocak.1993 tarihinde başlaması öngörülmüştür. Nitekim Tek Pazar mekanizması kimi aksamalara rağmen, belirlenen tarihte işlemeye başlamıştır.

Avrupa Topluluğu ülkeleri Tek Pazar hedefi ile de yetinmeyerek, ekonomik bütünleşme sürecinde Ekonomik ve Parasal Birliğe (Economic and monetary union) yönelmeye karar vermişlerdir. 9-10 Aralık 1991 tarihli Maastricht antlaşması ile Topluluğa üye ülkeler “**Avrupa Birliği**” (European Union) üzerinde görüşbirliğine varmışlardır. Topluluğun Kurucu Roma Antlaşması, Tek Avrupa Senedinden sonra ikinci kez Maastricht antlaşması ile değişime uğramaktadır. İlgili antlaşma; Avrupa Birliğinin oluşumu için Ekonomik ve Parasal Birlik ile Siyasi Bütünleşme (Political Integration) yi öngörmektedir. Üye ülkelerde henüz imza aşamasında olan antlaşmanın Ekonomik ve Parasal Birlik ile ilgili hükümleri genellikle kabul görmekte, Siyasi Bütünleşme yönü ise başta İngiltere olmak üzere kimi ülkelerce reddedilmektedir (2).

II- AVRUPA TOPLULUĞU ŞİRKETLER HUKUKU DÜZENLEMELERİ

Yapılan bu çalışmada Avrupa Topluluğu şirketler hukuku düzenlemeleri başlıca üç grup halinde ele alınmış ve aşağıdaki şekilde şematize edilmiştir:

² Ayrıntılı bilgi için bkz. (Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı), **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**, Ocak 1993.

A) HUKUKİ BİRLİK OLUŞTURMA

Roma Antlaşması, şirketler hukuku düzenlemeleri kapsamında tam bir hukuki birlik gerekli görüldüğünde, üye ülkelerin uluslararası antlaşmalara başvurabilmesine izin vermektedir. Antlaşmanın 220. maddesinde; üye ülkelerin diğer konular yanında ortaklıkların karşılıklı tanınması hakkında, merkezlerinin bir üye ülkeden diğerine nakli halinde tüzel kişiliklerin devamlılığı ve çeşitli üye ülkelerin ulusal hukukuna tabi olan ortaklıkların birleşmeleri konularında **antlaşma** yolundan yararlanabilecekleri belirtilmektedir.

Maddede geçen sözkonusu ortaklık deyimi, kooperatifler dahil tüm Borçlar ve Ticaret Hukuku kapsamındaki şirketler ile, kar amacı gütmeyenler dışındaki diğer kamu hukuku ve özel hukuk tüzel kişilerini de içine almaktadır. (Roma Antlaşması Madde 58, paragraf 2).

Üye ülkeler şirketler hukukunun antlaşmalar yoluyla düzenlenmesine ilişkin tek örnek 29 Şubat 1968 tarihinde imzalanmış olan; **“Ortaklıkların ve Tüzel Kişilerin Karşılıklı Olarak Tanınması Hakkında Antlaşma”** (Convention on the Mutual Recognition of Companies and other Legal persons) dır ⁽³⁾ ⁽⁴⁾.

Ayrıca 3 Haziran 1971 tarihinde imzalanan bir protokol ile de, Antlaşmanın Adalet Divanı tarafından yorumlanmasına ilişkin kurallar belirlenmiştir ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾. Ancak sözkonusu antlaşma ve protokol halen üye ülkelerde onay aşamasında olduğundan, öngörülen çözüm ve önlemler yürürlüğe girememiştir.

Şirketler Hukukunun antlaşmalar yoluyla düzenlenmesine ilişkin ikinci atılım da, 1972 yılında hazırlanmış, **“Anonim Şirketlerde Uluslararası Birleşmelere Yönelik Antlaşma Tasarısı”** (Draft convention on the international Merger of

³ E.C.Bull. 2/1969 (Supplement).

⁴ Metin için bkz. SCHMITTHOF, *European Company Law Texts*, New York-London 1974, s.273-279.

⁵ E.C. Bull 4/1071 (Supplement).

⁶ Metin için bkz. SCHMITTHOF, a.g.e., s.279-282.

Societes anonymes) dır (7).

İlgili antlaşma tasarısı, 29 Şubat 1968 tarihinde imzalanan antlaşma kapsamındaki şirketlerin uluslararası birleşmelerini düzenlemektedir. Tasarıda devir yoluyla birleşmelere ve yeni bir şirket kurma yoluyla birleşmelere ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Bu alandaki son antlaşma tasarısı da, "iflas usulü"ne ilişkindir. Fakat son iki antlaşma tasarısı da halen imza aşamasına gelememiştir.

B) ÜYE ÜLKELER MEVZUATINI UYUMLAŞTIRMA

1. Üye Ülkelerdeki Farklı Şirketler Hukuku ve Muhasebe Düzenlemeleri:

Üye ülkelerdeki şirketler hukuku ve kapsamındaki şirketler, tanımlarına, amaçlarına, yapılarına ve oluşumlarına göre birbirlerinden büyük farklılık göstermektedir. Farklılıklar temelde Anglo-Sakson hukukuna tabi üye ülkeler ile Kıta Avrupası Hukukuna dahil olanlar arasında çıkmaktadır. Bununla beraber Kıta Avrupası ülkeleri arasında da farklı yönler olabilmektedir. Çünkü kimi yasal sistemler Roma veya Latin Hukukundan doğabildiği gibi, kimileri de İskandinav Hukuk düzenini esas almaktadır (8).

Yasal sistemlerdeki çeşitlilik beraberinde farklı muhasebe uygulamalarını da getirmektedir. İngiltere ve ABD'nin çoğu eyaletinin tabi olduğu Common Law sistemi az sayıda yazılı kurallara yer vererek, yoğun bir içtihat hukukunu gerekli kılmaktadır.

Bununla beraber Kıta Avrupası Yasal Sistemi Fransa ve Almanya'da olduğu gibi, Common Law sistemine göre daha sıkı yazılı kurallar koyan medeni kanuna tabidir. Bu gibi ülkelerde yasa aktif değerlemesi, gelirin ölçümü kurallarını ve finansal tabloların

⁷ Metin için bkz. SCHMITTHOF, a.g.e., s.295-317.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ergun ÖZSUNAY, **Ortak Pazar Çerçevesinde Düşünülen Yeni Şirket Türleri ve Tekdüzene Ulaşma Çabaları, GELECEĞİN ŞİRKET TİPLERİ YÖNETİM, FİNANSMAN VE DENETİM SORUNLARI SEMİNERİ**, İstanbul Ticaret Odası, 18-19 Ekim 1979.

biçimini kesin olarak belirlemektedir.

Fransa ve Almanya'da muhasebe geleneksel olarak öncelikle gelir otoritelerinin, devlet ekonomik ve istatistik birimlerinin amaçları için yapılagelmiştir. Yayınlanan muhasebe raporlarındaki ticari kar ile vergileme amaçları için belirlenen vergi karı aynıdır. Muhasebe denetimi ise, vergi karının yasalara uygun olarak belirlendiğini ortaya koyabilmek için uygulanagelmiştir. Bunlar ve benzeri nedenlerle Fransa ve Almanya'daki muhasebe mesleğinin uygulama alanı, İngiltere ve ABD'ne oranla daha dardır.

Fransa ve Almanya ile ilgili bu belirlemeler genelde Hollanda hariç diğer Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Hollanda'da ise, muhasebe düzeni ve denetimi Anglo-Sakson yaklaşımına yakındır (9). 1976'da uygulamaya konan yıllık hesaplarla ilgili yasa, minimum açıklama ve yayınlama gereklerini belirleyerek, gelir ve sermayenin **doğru ve dürüst bilgi** (true and fair view) üretmesini amaçlamıştır. **Doğru ve dürüst bilgi** standardına göre; değerlendirme ve gelir ölçüm ilkeleri ekonomik ve sosyal gerçeklere uygun olmalıdır. Yani sözkonusu ilkeler, ilgili yasa ile belirlenmemiştir (10).

Yukarıda açıklanan Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson muhasebe düzenleri arasındaki fark temelde, Anglo-Sakson muhasebe düzeninin pay sahiplerine yararlı ve karşılaştırılabilir bilgi sağlama amacından kaynaklanmaktadır. Kıta Avrupası muhasebe düzeni ise, devlet ve vergi görevlilerine yardımcı olmak üzere, daha kesin kurallar ile düzenlenmiş tekdüzen muhasebeyi gerektirmektedir. Kesin kurallara örnek olarak; Fransa'da, Gelirler Kanunu, Almanya'da Ticaret Kanunu ile düzenlenen mali raporlar için standart formlar, uyulması zorunlu amortisman oranları ve aktif değerlendirme kuralları verilebilir (11).

⁹ J.H. BEENY, J.G. CHASTNEY, **European Financial Reporting Netherlands**, Londra: ICAEW, 1978.

¹⁰ M.A. Van HOEPEN, **The Fourth Directive and The Netherlands**, EEC. ACCOUNTING HARMONISATION: IMPLEMENTATION AND IMPACT OF THE FORTH DIRECTIVE, Kuzey Hollanda, 1984, s.69-70.

¹¹ G.G.MUELLER, **INTERNATIONAL ACCOUNTING**, New York: Macmillan, 1967, Bölüm I.

2. Muhasebe Düzenlemelerinin Uyumlaştırılma Nedenleri

Bir önceki kısımda açıklanan Avrupa Topluluğuna üye ülkelerdeki farklı şirketler hukuku ve muhasebe düzenleri, Roma Antlaşmasının hedeflediği ekonomik amaçlara ters düşmektedir. İlgili antlaşmanın 2. maddesine göre; Topluluk Ortak Pazar oluşturarak ve üye ülkelerin ekonomi politikalarını birbirine yaklaştırarak, Topluluk dahilindeki ekonomik faaliyetlerin uyumlu gelişimini, sürekli ve dengeli büyümeyi, ekonomik istikrardaki artışı, yaşam standardındaki hızlı yükselmeyi ve üye ülkeler arasında daha yakın bir ilişkiyi sağlamayı amaç edinmiştir.

İlgili antlaşmanın 3. maddesinde de; bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak Topluluk faaliyetleri ve düzenlemelerine yer verilmiştir. Maddenin (h) bendinde; Ortak Pazarın tam anlamıyla işlerlik kazanabilmesi için, üye ülkeler hukuki düzenlerinin birbirine yaklaştırılması öngörülmektedir.

Ayrıca Roma Antlaşması, şirketlere serbest yerleşim (right of establishment, madde 52-58), sermayeye ise serbest dolaşım hakkı (free movement of capital, madde 67-73). tanımaktadır. Fakat şirketlerin ve girişimcilerin bu haklarını fonksiyonel olarak kullanabilmeleri, önlerindeki kimi engellerin kaldırılmasına bağlıdır. Roma Antlaşmasıyla tanınan hakların kullanımının önündeki en önemli engel, üye ülkelerdeki farklı şirketler hukuku ve muhasebe düzenlemeleridir. İşletmelerin tabi olduğu Ticaret Kanunlarının ve yasal gereklerin ülkeden ülkeye değişmesi, girişimcilerin Avrupa Topluluğu dahilinde sınıraşırı yatırım yapmalarını veya ekonomik faaliyette bulunmalarını engellemektedir. Farklı muhasebe ve raporlama gerekleri de şirketler açısından önemli zorluklar yaratmaktadır. Değişik üye ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerin hesaplarını karşılaştırmak, genellikle ilgili hesapların tekrar düzenlenmesini gerektirmektedir. Hesapların karşılaştırma yapabilmek için tekrar düzenlenmesi ise, gerçekliği tam olarak bilinmeyen tahminler üzerine yapılmaktadır.

Bunlardan başka yine Roma Antlaşması madde 54 (3) (g); şirketlerin serbest yerleşim hakkı ile ilgili olarak, ortakların ve üçüncü kişilerin çıkarlarını korumak amacıyla, üye ülkelerin şirketler ve firmalara koyduğu kuralların, Topluluk düzeyinde eşitlenmek üzere koordine edilmelerini öngörmektedir. Başka bir ifadeyle; ulusal şirketler hukukları arasında birleşik rekabet kuralları oluşturmak amacıyla ahenk kurulmasını hedeflemektedir (12). Böylece rekabete ilişkin koruyucu kurallarda bir uyum veya eşitlik sözkonusu olduğunda, şirketler kendilerine tanınan serbest yerleşim hakkını tam anlamıyla kullanabileceklerdir.

Sonuç olarak; Avrupa Topluluğunun ticaret ve sermaye piyasalarını geliştirme ve rekabet üstünlüğünü ortadan kaldırma hedefleri, Ortak Pazar amaçları olarak adlandırılmaktadır. Bu hedefler ise, muhasebe uyumlaştırma çalışmalarının altında yatan nedenleri ortaya koymaktadır. Yani üye ülkelerdeki muhasebe düzenlerinin uyumlaştırılması, Ortak Pazar amaçlarını gerçekleştirebilmenin bir yoludur (13).

3. Muhasebe Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasında Kullanılan Yasal Araçlar

Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucu Roma Antlaşmasında Topluluk organlarına bizzat muhasebe uyumlaştırılması veya muhasebe standartlarını belirleme yetkisi verilmemiştir. Yapılan muhasebe uyumlaştırılması ile ilgili çalışmalar, Topluluk üyelerinin şirketler hukuku düzenlemelerini uyumlaştırma gereğinden doğmuştur. Şirketler Hukuku uyumlaştırılması programının bir parçası olan muhasebe

12 Uğur BÜYÜKBALKAN, *AT'da Bilanço Hukuku (I)*, BİLANÇO GAZETESİ, Mart 1993, s.5.

13 W.S. TURLEY, *International Harmonisation of Accounting: The Contribution of The EEC Fourth Directive on Company Law*, The International Journal of Accounting, C.XVIII, S.2, 1983, s.15.

düzenlemelerinin uyumlaştırılması, şirketler veya firmalarla ilgili ortakların ve kreditorlerin haklarını korumak, onlara Topluluk dahilinde eşit koruma sağlamak için yapılmaktadır. Uyumlaştırmanın uygulama alanı, borsada kayıtlı veya pay senetlerini halka arz etmiş şirketlerle sınırlı değildir. Bu doğrultuda Topluluğun izlediği yaklaşım, dünyadaki diğer muhasebe standartları geliştiren ülkelerin izlediği sermaye piyasası yaklaşımından ayrılmaktadır (14).

Avrupa Topluluğunun muhasebe uyumlaştırma çalışmalarında kullandığı temel yasal araç yönergelerdir. Yönerge düzenleme süreci diğer alanlarda olduğu gibi muhasebe uyumlaştırılmasında da uzun bir prosedürü gerekli kılmaktadır. Süreç, konuyla ilgili komisyon servislerinin ulusal bağımsız muhasebeciler ve Topluluk dahilinde muhasebe uzmanlarının temsil edildiği FEE (Federation des Experts comptables Europeens) ile birlikte taslak hazırlamalarıyla başlamaktadır. Komisyon çok sayıdaki taslaklardan yönerge önerisini düzenler ve öneriyi Bakanlar Konseyine sunar. Bakanlar Konseyi öneriyi Avrupa Parlamentosu ile Ekonomik ve Sosyal Komiteye sunarak görüşlerini alır, daha sonra tekrar düzenlenmesi için Komisyon'a gönderir. Komisyondan gelen düzeltilmiş öneri üzerinde görüş (Common Position) bildirerek Avrupa Parlamentosuna tekrar danışır (15). Onun görüşlerini de dikkate alarak karar verir ve yönerge önerisini kanunlaştırır (16).

-
- 14 Karen Van HULLE, **The Ec Experience of Harmonisation: Part I, ACCOUNTANCY**, Eylül, 1989, s.76.
- 15 Avrupa Parlamentosuna bu aşamada tekrar danışma prosedürü, 1987 tarihli Tek Avrupa Senedi (SEA) ile uygulanmaya başlanmıştır.
- 16 R.C.H. BIEMANS, **Introduction To The Law of The European Community**, Katholieke Universiteit Brabant, Hollanda, 1990.

Avrupa Topluluğunda Şirketler Hukuku ve muhasebe uyumlaştırılması alanlarında 1 Ekim 1990 tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan yönergeler aşağıdadır

Yönerge	Kabul Tarihi	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı ve Tarihi
Birinci Konsey Yönergesi	9 Mart 1968 (68/151/EEC)	Şirketlerin kuruluşu, butlanı ve iptali, önemli bilgilerin yayımlanması, üçüncü kişilere karşı sorumluluk	OJ NO L 65, 14 Mart 1968
İkinci Konsey Yönergesi	13 Aralık 1976 (77/91/EEC)	Halka açık anonim şirketlerin sermayelerinin oluşturulması, idamesi ve değiştirilmesi.	OJ NO L 26, 31 Ocak 1977
Üçüncü Konsey Yönergesi	9 Ekim 1978 (78/855/ECC)	Halka açık anonim şirketlerin birleşmesi.	OJ NO L 295, 20 Ekim 1978
Dördüncü Konsey Yönergesi	25 Temmuz 1978 (78/660/ECC)	Belli tipteki şirketlerin yıllık hesaplarının mali tablolarının düzenlenmesi.	OJ NO L 222, 14 Ağustos 1978
Düzeltilici Konsey Yönergesi	27 Kasım 1984 (84/569/ECC)	Dördüncü konsey yönergesindeki ECU cinsinden tutar için revize edilmesi.	OJ NO L 314, 4 Aralık 1984
Altıncı Konsey Yönergesi	17 Aralık 1982 (82/891/ECC)	Halka açık anonim şirketlerin devralması, yeni şirket oluşturma yoluyla veya hukuki birim gözetiminde bölünmesi.	OJ NO L 378, 31 Aralık 1982
Yedinci Konsey Yönergesi	13 Haziran 1983 (83/349/ECC)	Hesapların ve mali tabloların konsolidasyonu	OJ NO L 193, 18 Temmuz 1983
Sekizinci Konsey Yönergesi	10 Nisan 1984 (84/253/ECC)	Muhasebe denetçilerinin nitelikleri.	OJ NO L 126, 12 Mayıs 1984
Onbirinci Konsey Yönergesi	21 Aralık 1989 (89/666/ECC)	Herhangi bir üye ülke yasasına tabi bir şirketin diğer bir üye ülkede şube açması durumunda uygulayacağı açıklama gerekleri.	OJ NO L 395, 30 Aralık 1989
Onikinci Konsey Yönergesi	21 Aralık 1989 (89/667/ECC)	Onbirinci Konsey Yönergesinin kamuya kapalı tek ortaklı sermaye şirketlerine (single member private limited companies)	OJ NO L 395, 30 Aralık 1989
Konsey Yönergesi	8 Aralık 1986 (86/635/ECC)	Banka ve diğer finansal kuruluşların yıllık ve konsolide hesaplarının düzenlenmesi	OJ NO L 372, 31 Aralık 1986
Konsey Yönergesi	13 Şubat 1989 (89/117/ECC)	Merkezi teşkilatlarının dışındaki üye ülkelerde şube açan kredi kurumları ve finansal kuruluşların muhasebe belgelerinin yayımlanış kuralları.	OJ NO L 44, 16 Şubat 1989

Kaynak : "Harmonisation of company Law in the EC, measures Adapted and Proposed; Situation as at 1 October 1990"
Commission of the EC Document 1990.

C) HUKUKİ DÜZENLEME YAPMA

Avrupa Topluluğunda şirketler hukuku düzenlemeleri kapsamında hukuki birlik oluşturma ve üye ülkeler mevzuatını uyumlaştırma çalışmalarının yanısıra, sık olmamakla birlikte hukuki düzenleme yapma yoluna da başvurulmaktadır. Önceki kısımda açıklandığı üzere, hukuki birlik oluşturma amacıyla imzalanan uluslararası antlaşmalar, üye ülkeler şirketler hukuku çerçevesinde yapılmaktadır. Yani üye ülkelerin ulusal şirketler hukuku hükümlerinde bir değişiklik olmaksızın, sadece imzalanan antlaşma ile sınırlı alanda ortak hükümlerin veya gereklerin uygulanması sözkonusu olmaktadır.

Üye ülkeler şirketler hukuku mevzuatını uyumlaştırma çalışmalarında; farklı şirketler hukuku hükümlerinin harmonizasyonu yani olabildiğince birbirine yaklaştırılması önem kazanmaktadır. Çalışmaların gereği olarak düzenlenen yönergeler, ulaşılmaması gereken nihai hedefi göstermekte, hedefe ulaşabilmek üzere izleyecekleri yolun seçiminde üye ülkeleri serbest bırakmaktadır.

Şirketler hukuku alanında hukuki düzenleme yapma çalışmalarında ise; herhangi bir üye ülke şirketler hukukuna tabi hukuki ve ekonomik birimlerin yanısıra, tamamen ve sadece supranasyonel (uluslararası) Topluluk hukukuna bağlı birimlerin oluşturulması sözkonusudur. Bu tür birimlerin faaliyet alanı ulusal sınırlar içinde kalmayarak, Avrupa Topluluğuna dahil tüm üye ülkeleri kapsamaktadır. Roma antlaşması; herhangi bir alanda Topluluk düzenlemelerinin olmaması veya yetersiz kalması durumunda Topluluk organlarına yasama yetkisi vermiştir (Madde 235). Şirketler hukuku alanında hukuki düzenleme yapma çalışmaları da ilgili maddeye dayanarak tüzükler yoluyla yapılmaktadır.

Avrupa Topluluğunun ilgili alanda günümüze değin yapılmış ve yapılmakta olan iki ayrı çalışması mevcuttur. Çalışmalardan yasallaşmış olanı Avrupa Ekonomik Çıkar Birliği (European Economic Interest Grouping) dir ⁽¹⁷⁾. Diğerisi ise; uzun yıllardır üzerinde çalışılmakta olup henüz yasal niteliğe kavuşamayan Avrupa Tipi Şirket (Societas Europaea) yapısıdır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Avrupa Tipi Şirket yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

¹⁷ (EEC) No.2137/85), OJ NO L, 199, 31 Temmuz 1985.

İkinci Bölüm

AVRUPA TİPİ ŞİRKET

I- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YAPISI

Avrupa Tipi Şirketin diğer şirket türlerine göre en önemli özelliği supranasyonel yani uluslararası şirket olmasıdır. Supranasyonel şirketi tanımlayabilmek açısından, uluslararası faaliyette bulunan şirketlerin gelişim aşamalarının dikkate alınması yerinde olacaktır:

I. Aşama: Uluslararası şirket (International Firm)

Yabancı ülkelerde direkt yatırım yapan veya direkt yatırım yoluna gitmediği halde ihracat gibi çeşitli dış ticari ilişkileri olan şirket, uluslararası şirkettir.

II. Aşama: Çokuluslu Şirket (Multinational Firm)

Kaynaklarını ulusal sınırları dikkate almadan paylaşan, dünya çapında dağıtım yapan, fakat mülkiyet ve üst yönetim yönünden bir ülkede merkezleşmiş olan şirket çokuluslu olarak nitelendirilir.

III. Aşama: Uluslararası Şirket (Transnational Firm)

Farklı vatandaşlıklara sahip kişilerin pay sahibi veya yönetici olduğu çokuluslu bir şirkettir.

IV. Aşama: Uluslararası Şirket (Supranational Firm)

Uluslararası bir örgüt veya uluslararası hukuka tabi bir ekonomik ve siyasi birlik

tarafından kuruluşu onaylanan, hukuken hiçbir devlete bağlı olmayan şirket, uluslararası olarak adlandırılır. Literatürde "World Corporation" adı ile de yer almaktadır (18) (19).

Tanımından da anlaşıldığı gibi supranasyonel şirket, ancak Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgüt veya Avrupa Topluluğu gibi supranasyonel hukuka sahip, ekonomik ve siyasi bir birlik tarafından oluşturulabilir. Bu şirketin oluşumunu sözkonusu örgüt veya birlik denetler ve tescil eder (20).

Supranasyonel şirket Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgüt tarafından oluşturulduğunda, şirket örgüte üye ülkelerin hiçbirinin ulusal hukukuna tabi olmadan, sadece uluslararası siyasi rejime dayanarak faaliyet gösterecektir. Şirket Avrupa Topluluğunda tesis edildiğinde ise yalnızca Topluluk Hukukuna tabi olacaktır. Kısacası supranasyonel şirketi üye ülkeler hukuku yönlendirememektedir.

Günümüzde Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgüt tarafından oluşturulmuş veya oluşturulmaya çalışılan supranasyonel bir şirket mevcut değildir. Ancak Avrupa Topluluğu 1970 yılından bu yana, supranasyonel şirket niteliğindeki Avrupa Tipi Şirketin yasal düzenlemesini yapma yolunda uğraş vermektedir.

II- AVRUPA TİPİ ŞİRKETE DUYULAN GEREKSİNİM

Supranasyonel bir şirket türü olan Avrupa Tipi Şirketin oluşumunu gerekli kılan pek çok neden sözkonusudur. Bu nedenlerin temelinde ise, Avrupa Topluluğunun ekonomik amaçları yatmaktadır.

Avrupa Topluluğu üyelerinin aralarındaki sınırları kaldırarak mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına izin vermeleri, sınıraşırı ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Ancak çoğu üye ülke, diğer ülke mevzuatlarına yabancı olduğu için sınıraşırı ticaret olanağından

18 Stefan ROBOCK/Kenneth SIMMONDS, *International Business and Multinational Enterprises*, Home add, Illinois, 1973, s.6.

19 Richard D. ROBINSON, *International Business Policy*, New York, 1964.

20 Haluk A. KABAALIOĞLU, *Çokuluslu İşletmeler ve Bazı Tanım Denemeleri*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını C.XI, S.2, Kasım 1977, s.

tam anlamıyla yararlanamamıştır. Sınırşırı ticari ve ekonomik ilişkilerde tabi olunan ulusal mevzuatların farklılığı nedeniyle şirketler, kendi ulusal sınırları içinde faaliyette bulunmayı tercih edebilmektedirler. Topluluğa üye bütün ülkelerce tanınacak ve sadece Topluluk hukukuna tabi bir şirket tipi yaratılması ise, sınırşırı ticaret ve endüstriyel ilişkilerin önündeki bu engeli kaldıracaktır. Avrupa Tipi Şirket, Topluluğa üye ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğini daha da güçlendirecek, girişimcilerin ve girişimlerin şube sayısını daha da artıracaktır ⁽²¹⁾. 1993 yılı itibariyle yürürlüğe konan Tek Pazar Uygulaması ise, Avrupa Tipi Şirketin varlığıyla daha da başarı kazanacaktır.

Ayrıca Avrupa Tipi Şirket kuruluş özellikleri gereği, Avrupa Topluluğu üyeleri arasında şirket birleşmelerini (mergers), birlikte yavru ortaklık kuruluşlarını (joint subsidiary) ve holding ortaklıkları teşvik edecektir. Böylece Avrupa Tipi Şirket şeklindeki üst kuruluşların sayısı artacaktır.

III- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YASAL DAYANAĞI VE ÖZELLİKLERİ

A) YASAL DAYANAĞI

Avrupa Tipi Şirketin yasal dayanağını belirtmeden önce, Topluluk hukukunun kaynaklarına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Topluluk hukuku kaynağı deyimi ile, Topluluk hukukunun nereden geldiği ve hangi resmi dayanağa göre düzenlendiği anlatılmak istenmektedir ⁽²²⁾.

Bilindiği gibi, Avrupa Topluluğu (EC), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (ECSC), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (EEC) organlarının birleşmesiyle oluşmuştur. Bu üç topluluğun kurucu antlaşmaları Avrupa Topluluğunun anayasasını meydana getirmektedir. Kurucu antlaşmaların

²¹ Akar Öcal, *Avrupa Tipi Ticaret Şirketi Üzerine*, E.İ.T.İ.A., Yayın No.50, 1968, s.12.

²² *The ABC Of Community Law*, European Documentatilon, periodical 1991, s.24-25.

öngördüğü kurallar Topluluk Hukukunun birincil kaynağıdır ve Birincil Topluluk Hukuku (Primary Community Law) olarak adlandırılmaktadır (23).

Topluluk organlarının Birincil Topluluk Hukukuna dayanarak ve kendi yetkileri çerçevesinde yaptıkları hukuki düzenlemeler ise İkincil Topluluk Hukuku (Secondary Community Law)'nu oluşturmaktadır. Topluluk Hukukunun İkincil Kaynağı da; tüzükler (regulations), yönergeler (directives), kararlar (decisions) ve tavsiyeler (recommendations)'den oluşan bir bütündür (24). Tüzükler; tüm üye ülkelerde doğrudan ve bütünüyle uygulanan bağlayıcı kurallardır. Üye ülkeler tüzükleri herhangi bir şekilde değiştiremez veya yorumlayamazlar. Yönergeler ise, ulaşılmaması istenen sonuç itibarı ile bütün üye ülkeleri bağlayıcı niteliktedir. Ancak ulaşılmaması istenen sonuç doğrultusunda başvurulacak yöntem ve araçların seçiminde üye ülkeleri serbest bırakılmaktadır. Bir önceki bölümde açıklandığı gibi, Topluluk Şirketler Hukuku düzenlemeleri kapsamındaki muhasebe uyumlaştırılması çalışmalarında yönergelere başvurulmaktadır. Kararlar ise, sadece yönelttikleri üye ülke açısından bütün unsurlarıyla zorunludurlar. Bunların yanısıra tavsiyelerin hiçbir bağlayıcı ve zorlayıcı etkisi sözkonusu değildir.

Avrupa Topluluğunun kurucu antlaşmalarında, yani Birincil Topluluk Hukukunda Avrupa Tipi Şirket oluşturulmasıyla ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak kurucu Roma antlaşmasının 235. maddesine; Topluluk düzenlemesi Ortak Pazarın işleyişi için gerekliyse ve Topluluk amaçlarından birisi veya Roma antlaşması gerekli yetkileri vermemişse Konsey, Komisyonun önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosuna da danışarak, oybirliği kararı ile gerekli düzenlemeyi yapar. Bu şekilde yapılan düzenleme, bütün unsurlarıyla tüm üye ülkeler üzerinde direkt ve bağlayıcı etkiye sahiptir, dolayısıyla tüzük tanımına uymaktadır. Oluşturulacak Avrupa Tipi Şirket de tümüyle ve bütün üye ülkelerce tanınacak ve şirket yapısı üzerinde bizzat değiştirme ve yorum yapamayacakları bir şirket türü olacaktır. Avrupa Tipi Şirketin oluşturulması Ortak Pazarın işleyişi için gereklidir ve

²³ P.S.R.G. MATHIJSEN, *A Guide To European Community Law*, Londra, Sweet ve Maxwell, 1990, s.305.

²⁴ P.S.R.F. MATHIJSEN, *A.g.e.*, s.305-316.

Topluluk Birincil hukukunda konu ile ilgili düzenlemeler yer almamaktadır. Bütün bu özellikleri gereği Avrupa Tipi Şirketin yasal düzenlemesi, Roma antlaşmasının ilgili 235. maddesine dayandırılmaktadır.

B) ÖZELLİKLERİ

Avrupa Tipi Şirket, Avrupa Tek Pazarında üye ülke girişimcilerinin ekonomik ve ticari faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla kurulması öngörülen bir şirket türüdür. Fakat burada sözkonusu olan şirket türü, ihtiyari bir hukuki şekildir. Yani girişimciler Avrupa Tipi Şirket türü bir yapılanmayı tercihte serbesttirler. Avrupa Tipi Şirketin hukuki yapıya kavuşması, Avrupa Topluluğu dahilindeki tüm girişimlerin yeknesak bir şirket tipine dönüşmesi gerektiği anlamına gelmemektedir.

Bunun yanısıra Avrupa Tipi Şirket kurulabilmesi için, değişik üye ülke girişimcilerinin biraraya gelmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde Avrupa Tipi Şirket statüsünün amacı olan sınıraşırı ekonomik faaliyetlerin teşviki gerçekleşebilir ⁽²⁵⁾.

IV- AVRUPA TİPİ ŞİRKETİN YASALLAŞMASIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR VE GÜNCEL DURUM

Avrupanın ortak siyasi yapıya sahip ülkeleri arasında sermaye dolaşımını, dolayısıyla sermayenin tam olarak değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, kendine özgü statüye sahip bir şirket tipi yaratma çabaları, 1950'den önceki yıllara dayanmaktadır ⁽²⁶⁾.

Avrupa tipi bir şirket yaratma düşünceleri ilk olarak 1949 yılında Avrupa Konseyi (Council of Europe) tarafından çok sınırlı amaçlar için geliştirilmiştir. Konu daha sonraları

²⁵ Woygang BLOMEYER, *Avrupa Topluluğu Ticaret, Şirketler ve Bilanço Hukuku*, AT HUKUKU VE TÜRKİYE'NİN UYUMU SEMİNERİ, İstanbul, 1990, s.243.

²⁶ Michel VASSEUR, (Çev.Erhan ADAL), *Avrupalı Tipte Bir Şirkete Dair*, BATİDER, C.II, S.4, s.587.

Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Organisation of European Economic Cooperation-OEEC/'nin çalışmaları ile canlılık kazanmıştır. Fakat her iki örgütün de konuyla ilgili çalışmaları hedeflerine ulaşamamıştır (27).

Bağımsız, kendine özgü bir statüye sahip bir şirket, uluslararası örgüt niteliğindeki Avrupa Konseyi ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatından çok, ekonomik amaçlı ve uluslararası (supranational) bir birlik olan Avrupa Topluluğunu ilgilendirmiştir.

Fransız hükümeti 1965 yılında, Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin ulusal mevzuatına, mevcut ulusal yasaların yanında yer almak üzere Topluluğa dahil şirketlere ilişkin tekdüzen bir yasanın da eklenmesini önermiştir (28).

Bunun üzerine 1966 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu, Hollandalı profesör Sanders başkanlığında bir uzmanlar grubu oluşturmuş ve grubu bir Avrupa Tipi Şirket statüsü hazırlamakla görevlendirmiştir. Grup tarafından 1966 yılı sonunda, **Sanders Öntasarısı** adı ile anılan statü taslağı tamamlanmıştır. Daha sonra aynı grup, AT Bakanlar Konseyinin isteği üzerine taslağı yeniden gözden geçirmiştir. Düzenlenen **Sanders Öntasarısı** Haziran 1970 tarihinde Avrupa Topluluğu komisyonu tarafından Avrupa Topluluğu Bakanlar konseyinin incelemesine sunulmuştur (29).

İlgili Tüzük taslağı Avrupa Tipi Şirketin yapısını açıklamakta, ayrıca şirket bünyesinde çalışan işçilerin yönetime katılmalarını öngörmektedir. Tüzük taslağına göre; Avrupa Tipi şirkette iki aşamalı yönetim sistemi (two tier system of administration) uygulanacaktır (30). Bu yönetim sistemi çoğu Avrupa Topluluğu ülkesi için yeni bir biçimdir. Bu nedenle Avrupa Tipi Şirket Tüzük taslağı üzerinde çok tartışılmış ve sonuçta

27 R.HOUIN, (Çev.Erol CANSEL), **Avrupa Tipi Bir Şirket Kurulması Mümkün Müdür ve Temenni Edilebilir Mi?**, Ankara, 1962, s.

28 René ESCAICH, (Çev.Akar ÖÇAL), **Avrupa Tipi Ticaret Şirketi Bir Hayal Midir, Yoksa Bir Gerçek Midir?**, AET Üzerine Çeviriler III, E.İ.T.İ.A. Yayın No.73, s.3-4.

29 Sanders Öntasarısı İçin Bkz. Bull E.C. Suppl, 8/70.

30 İki aşamalı yönetim sistemi; yönetim kurulu (board of executive directors) ve işçi temsilcileri ile pay sahiplerinden oluşan denetim kurulu (supervisory board) nu gerekli kılar.

Avrupa Topluluğu Komisyonu 1975 yılında, şirket statüsü ile ilgili İkinci Tüzük taslağını Bakanlar Konseyine sunmuştur (31).

1975 yılında önerilen Tüzük Taslağı üzerinde, üye ülkeler ile Avrupa Topluluğu Komisyonu arasındaki görüşmeler 1982 yılına kadar sürmüş ve Avrupa Tipi Şirket önerisi 1985 yılında, yine komisyon tarafından hazırlanan Tek Pazar ile ilgili Beyaz Kitap(White Paper) da ele alınmıştır. Beyaz Kitap'ta, Avrupa Topluluğu Tek Pazarının başarıyla uygulanması ve geliştirilmesi açısından, Avrupa Tipi Şirketin önemi vurgulanmaktadır (32). Haziran 1987'de Brüksel'de toplanan Avrupa Topluluğu Zirvesi, ilgili Topluluk kurumlarının Avrupa Tipi Şirket yaratılması için gerekli olan şirketler Hukuku düzenlemelerini hızlı bir şekilde yerine getirmelerini talep etmiştir. Beyaz Kitap ve Avrupa Topluluğu Zirvesinin etkisiyle Komisyon 1988 yılında Avrupa Tipi Şirket önerisini tekrar tartışmaya açmış, görüşmeler sonucunda 1989 yılında, üçüncü Avrupa Tipi Şirket Tüzük taslağını düzenlemiştir (33). Avrupa Tipi Şirket statüsü ile ilgili bu son girişimde, At Bakanlar Konseyinin Tüzük taslağını kabulünü kolaylaştırmak amacıyla, işçilerin yönetime katılmaları ile ilgili bölüm ayrı bir yönergeyle düzenlenmiştir (34). Avrupa Tipi Şirket statüsünü düzenleyen Tüzük ve yönerge önerisi birbirini tamamlar niteliktedir ve birlikte uygulanacaktır (35).

Avrupa Tipi Şirket statüsü ile ilgili son Tüzük ve Yönerge önerisi üzerinde de tartışılmakta olup, henüz AT Bakanlar Konseyi tarafından kanunlaştırılmamıştır. Avrupa Tipi Şirket statüsünün kanunlaşmasına engel olan başlıca iki neden vardır: İşçilerin yönetime katılmaları vergileme ile ilgili konular. İşçilerin şirket yönetiminde kurumsal temsili, ulusal uygulama ve ideolojilerde değişik yorumlara neden olmakta, üye ülkeler tarafından üzerinde anlaşma sağlanamamaktadır. Avrupa Tipi Şirketin vergileme

31 Avrupa Tipi Şirket İkinci Tüzük Taslağı için bkz. Bull. E.C. Suppl, 4/75.

32 Beyaz Kitap ile ilgili olarak bkz. Com (85) 310 Final.

33 Com (89) 268 Final-SYN 218, OJ 1989, C.263/41.

34 Com (89) 268 Final-SYN 219, OJ 1989 C.263/69.

35 A.T.J.M. JACOBS/J.P.M. ZELJEN **European Labour Law and Social Policy**, Katholieke Universiteit Brabant, Hollanda, 1992, s.134.

düzenlemesi ise vergi gelirlerinin azalmasına neden olacağı için pek taraftar bulamamaktadır (36). Fakat Tek Pazarı tüm mekanizmalarıyla gerçekleştirmeyi hedefleyen Avrupa Topluluğunun, Tek Pazarın işleyişini kolaylaştıracak Avrupa Tipi şirketi çok yakın gelecekte yasallaştırarak, uygulamaya koyacağına şüphe yoktur.

V- SON TÜZÜK TASLAĞINA GÖRE AVRUPA TİPİ ŞİRKET

A) ÖZELLİKLERİ

Avrupa Tipi Şirket Statüsü ile ilgili 25 Ağustos 1989 tarihli son Tüzük Taslağı önceki taslak ve öneriler geliştirilerek oluşturulmuştur. İlgili Tüzük Taslağı başlıca dokuz bölümden oluşmakta, Avrupa Tipi Şirketin genel yapısı ve işleyişini düzenlemektedir.

Avrupa Tipi Şirket ile ilgili Tüzük Taslağının esas amacı, farklı Avrupa Topluluğu ülkelerindeki şirketlerin birleşme, holding ortaklık kurma veya birlikte yavru şirket oluşturma şekillerinden birini seçerek, Avrupa Tipi şirket kurmalarını sağlamaktır. Avrupa Tipi Şirketi ancak Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin ticaret şirketleri, Tüzük Taslağında öngörüldüğü şekilde kurabilirler. Dolayısıyla kurulan Avrupa Tipi Şirket de bir ticaret şirkettir ve sermayesi paylara bölünmüştür. Pay sahiplerinin Avrupa Tipi Şirketin borç ve yükümlülüklerinden doğan sorumlulukları, pay oranları ile sınırlıdır. Yani Avrupa Tipi Şirket tüzel kişiliğe sahip bir anonim şirket (public limited company) tir. Üye ülkelerin herhangi birinde kurulan Avrupa Tipi Şirket, o ülkedeki diğer sınırlı sorumlu şirketlerle aynı yetki ve haklara sahiptir. Ayrıca şunu da belirtmek gereklidir ki; Avrupa Tipi Şirket, benimsenmesi zorunlu bir şirket yapısı değildir. Şirketler bu yapıyı seçip seçmemekte serbesttirler.

Avrupa Tipi Şirket Statüsü, üye ülkelerdeki mevcut ulusal ticaret biçimine bir alternatiftir. Avrupa Tipi şirketin ulusal ticaret şirketlerinin yerini alması ve tüm Avrupa

³⁶ Richard M. BUXBAUM/Klaus J.HOPT, **Legal Harmonisation and Business Enterprise**, Berlin-New York 1988, s.245.

Topluluğunda yalnızca Avrupa Tipi Şirketin faaliyet göstermesi durumu sözkonusu değildir. Statü ulusal yasalardan ayrı, yalnızca uluslararası Avrupa Topluluğu yasaları altında faaliyet göstermek üzere oluşturulacak bir şirket yapı taslağıdır. Ayrıca Avrupa Tipi Şirketin tabi olduğu kurallar, ulusal mevzuata dayalı şirketlerin bağlı olduğu kurallara paralel olacaktır. Böylece Avrupa Tipi Şirkete ayrıcalıklı bir konum yaratılmayacaktır⁽³⁷⁾.

B) KURULUŞ ŞEKİLLERİ

Avrupa Tipi Şirket Tüzük Taslağı ekonomik merkezi yoğunlaşmalara önem vermekte, küçük işletme hatta büyük işletme tipini bile bir kenara bırakmakta, **birleşik işletmeler**'in oluşumunu teşvik etmektedir ⁽³⁸⁾.

Tüzük taslağında Avrupa Tipi Şirketin başlıca üç şekilde kurulabileceği öngörülmektedir. Bunlardan ilki, farklı üye ülke şirketlerinin birleşmesi şeklindedir. İkincisi; farklı üye ülke şirketlerinin holding ortaklık şeklinde, üçüncüsü ise; yine farklı üye ülke şirketlerinin birlikte yavru şirket şeklinde Avrupa Tipi Şirket oluşturmalarıdır (Tüzük taslağı madde 2).

Ayrıca var olan bir Avrupa Tipi Şirket, şirket birleşmesi, holding ortaklık kurma ve yavru şirket oluşturma yollarından biri ile tekrar bir Avrupa Tipi Şirket kurabilir. Avrupa Tipi Şirket kendi yavru şirketini yine bir Avrupa Tipi Şirket olarak oluşturabilir (Tüzük Taslağı madde 3).

Yukarıda açıklanan kuruluş şekillerinden birini benimseyerek Avrupa Tipi Şirket oluşturacak şirket türleri açısından bazı sınırlamalar sözkonusudur. Şöyle ki; şirket

³⁷ Davut AYDIN, **Muhasebe Sistemleri ve Avrupa'daki Uygulamalar**, Anadolu Üniversitesi Yayın No:352, Eskişehir, 1989, s.69.

³⁸ Ünal TEKİNALP, **Avrupa Tipi Anonim Ortaklık**, AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU, ÇEŞİTLİ HUKUKİ SORUNLAR ÜZERİNE KONFERANSLAR, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fak. 1973, s.135.

birleşmeleri şekli ile holding ortaklık şeklinde Avrupa Tipi Şirket kuruluşuna sadece **kamuya açık anonim şirketler** (public limited companies) başvurabilirler. Çünkü payların gereken değişimi ancak Avrupa Tipi Şirketi oluşturan şirketlerin **kamuya açık anonim şirketler** olduklarında mümkün olabilmektedir. **Kamuya kapalı anonim şirketler** (private limited companies) in, birleşerek veya holding ortaklık şeklinde bir Avrupa Tipi Şirket oluşturabilmeleri için kamuya açık anonim şirkete dönüşmeleri gerekmektedir. Yavru şirket yoluyla kuruluşta ise herhangi bir sınırlama yoktur.

Literatürde public limited company ile private limited company terimlerinin Türkçe'ye çevirisi konusunda kavram kargaşası mevcuttur. Kimi kaynaklarda public limited company-kamu şirketi, private limited company özel şirket olarak çevrilmiştir⁽³⁹⁾. Kimi kaynaklara göre ise; private company, şirketin yönetiminde de yer alan, paylarını sadece yatırım amaçlı değil, aynı zamanda geçim kaynağı olarak değerlendiren, az sayıda pay sahibinden oluşan bir teşebbüstür. Başka bir deyişle private company'nin yapısı; tüzel kişiliğe sahip bir şahıs şirketine benzemektedir. Sonuç olarak; eğer şirketin sermayesi küçük bir grup tarafından karşılanıyorsa sözkonusu şirket private company'dir. Fakat sermaye oluşumu için halka başvuru gerekliyse şirket, public company (halka açık şirket) olarak adlandırılmaktadır⁽⁴⁰⁾ ⁽⁴¹⁾.

Bu çalışmada ise public limited company-halka açık anonim şirket, private limited company- halka kapalı anonim şirket olarak kullanılmıştır.

³⁹ Davut AYDIN, A.g.e., Kısaltmalar Listesi Bölümü.

⁴⁰ Robert R.PENNINGTON- *Company Law*, London-Butterworths, 1979, s.652.

⁴¹ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Ali Cem BUDAK, *İngiliz Şirketler Hukukunun Ana Hatları*, BATİDER, Haziran 1991, s.66-67.

Üçüncü Bölüm

AVRUPA TİPİ ŞİRKET KURULUŞU İÇİN GEREKLİ BİRLEŞME İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

I. GENEL ANLAMDA BİRLEŞME KAVRAMI

A) BİRLEŞME KAVRAMI

Dar ve teknik bir tanıma göre birleşme, çeşitli sermaye şirketlerinin tasfiye edilmeksizin tek bir şirket haline gelmesi ve elde edilen şirket veya şirketlerin pay sahiplerine yeni şirket pay senetlerinin verilmesidir. Birleşme kavramının esas unsuru, mal varlıklarının birleşmesidir.

Birleşme sonucunda infisah eden anonim şirket pay sahiplerine kendi şirketlerindeki paylarına karşılık, elde eden şirketin payları verilmektedir. Eğer birleşme sonucunda ortadan kalkan şirketin pay sahiplerine para veya başka bir ivaz ödenecek olursa birleşme gerçekleşemez. Herhangi bir ivaz karşılığında bir şirketin bütün malvarlığı devralındığında da birleşmeden sözedilemez. Bu gerçek olmayan bir birleşmedir ⁽⁴²⁾.

Birleşmede birden çok şirketin tek bir şirket yararına ekonomik ve hukuki bağımsızlıklarını yitirmeleri sözkonusudur. Bu nedenle sadece ekonomik

⁴² Ünal TEKİNALP, Ticaret Ortaklıklarında Birleşme Kavramı ve Bazı Problemler, Banka Dergisi, C.VIII, S.10, s.25 vd.

bağımsızlıklarına son verip hukuki bağımsızlıklarını koruyan şirketler arasında da bir birleşmeden sözedilemez. Bu tür üst kuruluşlara örnek olarak konsernler ile holdingler verilebilir. Ayrıca birleşmenin esası malvarlığı birleşmesi olduğundan oy antlaşmaları, yönetimin devri ve çeşitli konsorsiyumlar da birleşme kavramının dışındadır (43).

Sermaye şirketlerinin birleşmesiyle ortaya çıkan yeni hukuki düzenlemeyi niteleme konusunda çeşitli ülkelerde bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Avrupa dillerinin pek çoğunda şirket birleşmeleri **fusion** olarak adlandırılmaktadır. Anglosakson hukukunda **merger**, Amerikan hukukunda ise **consolidation** birleşmeler için kullanılan ortak terimdir (44).

B) BİRLEŞMELERİN SINIFLANDIRILMASI

Şirket birleşmelerinin sınıflandırılması konusunda yazarlarca tam bir görüş birliğine varılamamış olmasına rağmen en fazla kabul gören görüş, oluşturulan yeni yapıyı üç ayrı şekilde gruplamaktır:

1. Yatay Birleşmeler (*Horizontal Mergers*)

Yatay birleşme, aynı faaliyet alanındaki işletmelerin pazar paylarını artırmak, fazla kapasiteden yararlanmak veya ölçek ekonomilerinden faydalanarak daha fazla kar elde etmek üzere birleşmeleridir. Know-how'a, patentlere veya diğer bazı haklara sahip bir şirket ile birleşen bir diğer şirket, birleşme öncesine göre daha karlı durumda olacaktır(45).

43 Hamdi YASAMAN, **Anonim Ortaklıkların Birleşmesi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 205, Haziran 1987, s.5.

44 Hikmet Sami TÜRK, **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi**", Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 185, Haziran 1986, s.4.

45 Nicholas A.H. STACEY, **Mergers in Modern Business**, London: Hutchinson ve Co Ltd. 1970, s.33.

Yatay birleşmenin bir diğer özelliği de, bir malın üretim veya satışının aynı evresinde faaliyet gösteren ekonomik birimleri biraraya toplamasıdır (46).

2. Dikey birleşmeler (Vertical Mergers)

Dikey birleşmede aynı faaliyet alanında değil fakat bağlantılı bir alanda birleşme sözkonusudur. Girişimci işletme, yani diğer işletmeyi satın alacak olan işletme, kendi faaliyet akışının ilk aşamalarına yönelebilir. Girişimci işletme üretici bir işletme ise faaliyet akışının ilk aşamaları olan hammadde veya malzeme satan işletmeler gibi ilk madde kaynaklarıyla birleşme yoluna gidebilir. Veya bu olasılığın tam tersi girişimci işletme, faaliyet akışının son aşamaları olan dağıtıcı işletmelere yönelebilir. Üretilen mal veya hizmeti başka bir kullanıcıya veya nihai tüketiciye sunan pazarlama veya dağıtım işletmesiyle birleşebilir (47).

Sonuç olarak dikey büyümede, üretim ve satış faaliyetlerinde yer alan farklı birimlerin kontrolünün tek elde toplanması sözkonusudur.

3. Karma Birleşmeler (Conglomerate Mergers)

Karma birleşmede girişimci işletme, kendi faaliyet alanında değil fakat daha başka bir alanda birleşmeye yönelmektedir. Farklı faaliyet alanından bir işletme ile birleşme, tümüyle yeni tür ürün üretimini gerekli kılar. Bu tür birleşme, girişimci işletmenin tüm yumurtalarını aynı sepete koymama isteğinden doğmaktadır (48). Karma birleşmeler, riskin dağıtılması yani yatırımların birbiriyle ilgisiz alanlara yöneltilmesiyle riskten kaçınma olasılığı yaratmaktadırlar (49).

46 Atilla GÖNENLİ, *İşletmelerde Finansal yönetim*, İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No:79, İstanbul, 1985, s.565.

47 Nicholas A.H. STACEY, A.g.e., s.33.

48 Nicholas A.H. STACEY, A.g.e., s.33-34.

49 Atilla GÖNENLİ, A.g.e., s.566-567.

C) BİRLEŞME TÜRLERİ

Şirket birleşmeleri başlıca iki şekilde oluşmaktadır:

1. Yeni Şirket Kurma Yoluyla Birleşme

Consolidation veya **combination** ⁽⁵⁰⁾ olarak adlandırılan yeni şirket kurma yoluyla birleşme; en az iki şirketin pay sahiplerine yeni kurulan bir şirketin pay senetlerinden verilmesi karşılığında, malvarlıklarını veya işletmelerini aktif ve pasifleriyle birer bütün olarak bu yeni şirkete devredip, tasfiyesiz dağılmalarıdır ⁽⁵¹⁾.

Yeni kuruluş şekliyle birleşen şirketler infisah ederler. Yeni kurulan şirket ise tüm kuruluş işlemlerini yapmakla yükümlüdür.

2. Devralma Yoluyla Birleşme

En az bir şirketin, pay sahiplerine başka bir şirketin pay senetlerinden verilmesi karşılığında, malvarlığı veya işletmesini aktif ve pasifleriyle bir bütün olarak ilgili şirkete devredip tasfiyesiz dağılmasına devralma yoluyla birleşme denir ⁽⁵²⁾. Bu tip birleşme **katılma** (absorption) olarak da adlandırılmaktadır ⁽⁵³⁾.

50 Hamdi YASAMAN, A.g.e., s.35.

51 Hikmet Sami TÜRK, A.g.e., s.38.

52 Hikmet Sami TÜRK, A.g.e., s.38.

53 Hamdi YASAMAN, A.g.e., s.35.

II- AVRUPA TİPİ ŞİRKET TÜZÜK TASLAĞINA GÖRE BİRLEŞME İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Avrupa Tipi Şirket ile ilgili son Tüzük Taslağının 2. maddesine göre; herhang i bir üye ülke yasalarına göre kurulmuş, kayıtlı büroları ve merkezi yönetimleri Avrupa Topluluğu içinde olan **halka açık anonim şirketler**, en azından ikisinin merkezi yönetimi değişik üye ülkelerde bulunan **halka açık anonim şirketler'** le birleşerek Avrupa Tipi Şirket oluşturabilirler.

Ayrıca 3. madde gereğince; varolan bir Avrupa Tipi Şirket, merkezi yönetimi Avrupa Topluluğu içinde bulunan başka bir Avrupa Tipi Şirket veya diğer anonim şirketlerle birleşerek başka bir Avrupa Tipi Şirket kurabilir.

Avrupa Tipi Şirket Tüzük Taslağının şirket birleşmeleri konusundaki düzenlemeleri temelinde, şirket birleşmeleriyle ilgili Üçüncü Konsey Yönergesi (54) ile sınıraşırı şirket birleşmelerini düzenlemeye yönelik Onuncu Konsey Yönerge Taslağına (55) dayanmaktadır. Tüzük Taslağının şirket birleşmelerini düzenleyen çoğu maddesinde ilgili yönergelere atıfta bulunulmaktadır.

Tüzük Taslağı şirketlerin birleşmeleri için gereken tüm işlemleri düzenlemektedir(56). Ancak bunların kapsamı çok geniş olduğundan, çalışmada yalnızca birleşmelerin gerektirdiği finansal işlemler ele alınmıştır:

a) Birleşmenin Tanımı: Şirket birleşmeleri yoluyla Avrupa Tipi Şirket kuruluşunda birleşen şirketler tasfiyesiz dağılırlar ve Avrupa Tipi şirketin çıkardığı yeni pay senetlerinin kendi pay sahiplerine verilmesi karşılığında tüm aktif ve pasiflerini devrederler. Ayrıca verilen payların, nominal değerinin % 10'dan fazlasını geçmeyen fazla

54 (78/855/EEC), OJ NOL 295, 20 Ekim 1978.

55 OJ NO C 23, 25 Ocak 1985.

56 Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Com (89) 268 Final-SYN 218, 25 Ağustos 1989, Madde 17-30.

değeri için ortaklara nakit ödeme de yapılabilir.

Tasfiye halinde olan bir şirket de, aktiflerini dağıtmaya başlamadığını kanıtlayabilirse, birleşme yoluyla Avrupa Tipi Şirket oluşturabilir. (Tüzük taslağı madde 17).

b) Birleşme Projesi: Birleşen şirketlerin yönetim kurulları birleşme projesi hazırlamakla yükümlüdürler. Bu projede;

- (1) Birleşmeye katılan şirketlerin hukuki biçimleri
- (2) Pay değişim oranı ve gerekiyorsa nakit ödeme miktarı
- (3) Pay senetlerini değiştirme biçimi
- (4) Devralınan şirket ortaklarının kara katılma hakkı tarihi
- (5) Devir işlemlerinin Avrupa Tipi Şirket muhasebesinde tamamlanma tarihi
- (6) Avrupa Tipi Şirket tarafından ortaklara tanınan özel haklar
- (7) Birleşme projesini inceleyecek bağımsız denetçiye verilecek ücret veya kurucu şirketlerin yönetim ve denetim kurulu üyelerine tanınan avantajlar yer almaktadır (Tüzük Taslağı madde 18).

Görüldüğü gibi birleşme projesi hazırlanmadan önce finansal değerlemeye başvurulmakta ve birleşmenin gerçekleşebilmesi için gerekli pay değişim oranı belirlenmektedir.

c) Yönetim Kurulu Raporu: Birleşen şirketlerin yönetim kurulları, birleşme projesini ve özellikle de belirlenen pay değişim oranını hukuki ve ekonomik açıdan değerleyici, detaylı bir rapor hazırlarlar.

Finansal değerlemede zorluklarla karşılaşıldığında, bu durum da raporda ayrıca belirtilir (Tüzük Taslağı madde 20).

Tüzük Taslağının bu maddesi de, birleşerek Avrupa Tipi Şirket oluşumunda

finansal değerlemenin önemini vurgulamaktadır.

d) Bağımsız Denetçi Raporu: Birleşme projesi, kurucu şirketler adına fakat onlardan bağımsız çalışan, şirketin bağlı bulunduğu üye ülke yasalarının onayladığı bağımsız denetçiler tarafından incelenir ve pay sahiplerine bir rapor hazırlanır.

Hazırlanan raporda, belirlenen pay değişim oranının doğru ve uygun olup olmadığı belirtilir. Denetçi raporunda en azından;

- (1) Pay değişim oranını belirlemek üzere kullanılan yöntem ve yöntemler,
- (2) Kullanılan belirleme yöntem veya yöntemlerinin koşullara uygunluğu belirtilmelidir.

Ayrıca herhangi bir değerleme sorunuyla karşılaşıldığında, bu durum da denetçi raporunda yer almalıdır (Tüzük Taslağı Madde 21).

Görüldüğü gibi Tüzük Taslağı, Avrupa Tipi Şirket şeklinde birleşmeden önce, kurucu şirketlerin finansal değerlemesine büyük önem vermektedir. Ancak şirketleri değerleme metotlarını ve dolayısıyla birleşmenin gerçekleşebilmesi için gerekli pay değişim oranını belirleyici yöntemleri düzenlememekte, koşullara uygun yönetimin kullanımını gerekli görmektedir. Yani; birleşerek Avrupa Tipi Şirket oluşturan şirketler, ekonomik ve diğer koşullara uygun olmak koşuluyla, pay değişim oranını diledikleri yönetime göre belirleyebilirler.

Avrupa Tipi Şirket şeklinde birleşmelerin muhasebeleştirilmesi konusunda Tüzük Taslağı tam anlamıyla bir düzenleme getirmemektedir. Taslağın beşinci bölümü, Avrupa Tipi Şirket hesaplarının genel anlamda muhasebeleştirilmesini kapsamaktadır. Tümüyle Avrupa Tipi Şirket muhasebesine yer verilen beşinci bölümde; Avrupa Tipi Şirket yıllık hesaplarının hazırlanmasında Dördüncü Konsey yönergesine (⁵⁷), konsolide hesapların ve finansal tabloların düzenlenmesinde Yedinci Konsey Yönergesine (⁵⁸) ve hesapların

⁵⁷ (78/660/EEC), OJ NOL 222, 14 Ağustos 1978.

⁵⁸ (83/349/EEC), OJ NOL 193, 18 Temmuz 1983.

denetiminde Sekizinci Konsey Yönergesine (⁵⁹) bağlı kalınacağı belirtilmektedir. Ancak muhasebeyle ilgili bu bölümde birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesiyle ilgili bir düzenleme yer almamaktadır. Birleşerek Avrupa Tipi Şirket oluşturan şirketler, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda serbest bırakılmışlardır. Tüzük Taslağının bu konuda herhangi bir yöntem öngörmemesi mantıklıdır. Sonraki kısımda açıklanacağı üzere, birleşme işlemleriyle ilgili iki ayrı muhasebeleştirme yöntemi mevcuttur. Yöntemlerden birinin veya diğerinin kullanımı ise çeşitli koşulların sağlanmasına bağlıdır. Tüzük Taslağınca tanınan seçim serbestisi, birleşme işlemlerini muhasebeleştirmede uygun yöntemin kullanımına olanak tanımaktadır.

III- ŞİRKET BİRLEŞMELERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLME YÖNTEMLERİ

Muhasebede en karmaşık ve sorun yaratan konulardan biri, şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesidir. Bu konu, birleşme işleminin sınıflandırılması ve işlemin kendisine uygun muhasebe kayıtlarının düzenlenmesi ile ilişkilidir. Şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilme yöntemleriyle ilgili seçim, birleşen girişimin finansal raporları üzerinde uzun dönemli etkiye sahiptir.

Birleşen veya yeni kurulan şirketin muhasebe defterlerinde ve kayıtlarında görülecek olan birleşme işlemlerini kayıt altına alan birbirinden tamamıyla farklı iki muhasebe yöntemi mevcuttur. Bu farklı muhasebe yöntemleri, **Satınalma Yöntemi** (purchase method) ve **Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi** (pooling of interests method) dir. Herhangi spesifik bir şirket birleşmesinde yöntemlerden birini veya diğerini uygulama kararı, birleşmeyi çevreleyen koşulların ve birleşen şirketler arasındaki antlaşma yapısının dikkatli bir analizini gerekli kılar (⁶⁰).

⁵⁹ (84/253/EEC), OJ NOL 126, 12 Mayıs 1984.

⁶⁰ GRIFFIN, WILLIAMS, LARSON, *Advanced Accounting*, Richard D. Irwin, Inc., Homewood Illinois 60430, 1980, s.15.

Satınalma Yöntemi ile Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi, APB Görüş No 16 ⁽⁶¹⁾ da, “Şirket Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi” adı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. APB’un ilgili görüşü 1970 yılının Kasım ayından itibaren geçerlik kazanmıştır.

Birleşme üzerinde anlaşma sözkonusuyken finansal yöneticilerin ve dolayısıyla muhasebecilerin sorumluluğu başlamaktadır. Finansal yönetici birleşmenin finansal sonuçlarının kaydı için önem arzeden ve birleşme sonucu oluşan şirketin gelirleri üzerindeki ilk etkiyi yansıtacak olan muhasebe ilkelerinin yabancı olması olmamalıdır ⁽⁶²⁾.

Finansal yöneticinin konu ile ilgisini ise muhasebeci sağlayacaktır. Bu nedenle şirket muhasebecilerinin birleşme görüşmeleri sırasında üst yönetimi bilgilendirmek için, APB Görüş No: 16’yı tümüyle ve tam anlamıyla bilmeleri gerekmektedir. Pekçok şirket yöneticisi kendi muhasebeci veya hesap uzmanlarına, üzerinde tartışılan birleşme önerisinin, uygulanması arzu edilen muhasebe yöntemine elverişli olup olmadığını danışır. Bu aşamada şirketin muhasebecisi veya hesap uzmanına danışma, finansal nitelikli işlemlerin uygulamasında kolaylık sağlar ⁽⁶³⁾.

Ayrıca bu aşamada muhasebeci birleşme görüşmeleri temsilcisine, gerekli finansal bilgi ve analitik destek sunar. Ancak sunulan bu bilgi ve finansal destek, hiçbir şekilde görüşme temsilcisinin gerçek sorumluluğu olan subjektif değerlendirme ve pazarlık süreçlerinin yerini alamaz. Eğer temsilcinin birleşme görüşmeleriyle ilgili kayda değer bir tecrübesi varsa, muhasebecinin konu hakkındaki analitik danışmanlığı çok sınırlı düzeyde kalacaktır. Fakat şirket birleşmelerinin çoğunda taraflardan biri, bir birleşme görüşmesine ilk kez katılmaktadır. Bu nedenle muhasebecinin bu aşamada yaptığı finansal analiz, ilgili

⁶¹ APB Görüş No:16, **Şirket Birleşmelerinin muhasebeleştirilmesi**, Telif hakkı; American Institute of CPA, 1970.

⁶² Fred J. WESTON- Eugene F.BRIGHAM, **Managerial Finance**, Hinsdale, Illinois, 1975, s.754.

⁶³ Arnold J. PAHLER, Joseph E. MORI, **Advanced Accounting, Concepts and Practice**, Harcourt, Brace Jovanovich Publishers, 1985, s.47.

taraf açısından görüşmelerin temelini oluşturmaktadır (64).

Daha önce de belirtildiği üzere şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde, **Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi** (pooling of interests method) ile **Satınalma Yöntemi** (purchase method) olarak adlandırılan, birbirinden tümüyle farklı iki yöntem kullanılmaktadır. Taşdıkları önem bakımından her iki yöntemi ayrı ayrı ele alarak incelemek yerinde olacaktır.

Ancak yöntemleri açıklamadan önce şunu da belirtmek gerekir ki; birleşmenin hukuki yapısı Satınalma Yöntemi veya Hisseleri Biraraya Toplama Yönteminin kullanımı konusunda belirleyici değildir. Eğer birleşme türü, yeni bir şirketin önceki şirketlerin yerini aldığı bir birleşme, yani **konsolidasyon** ise, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde hem Satınalma Yöntemi, hem de Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi kullanılabilir. Kurucu şirketlerden birisi varlığı sürdürüp, diğerini devraldığında veya kurucu şirketler hukuki varlıklarını kaybetmeden ana şirket-bağlı şirketler oluşturduklarında da aynı durum geçerlidir (65).

A) HİSSELERİ BİRARAYA TOPLAMA YÖNTEMİ (POOLING OF INTERESTS METHOD)

Teoride Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi, birleşme öncesi eşit koşullara sahip şirketlerin, birleşme sonrası da aynı eşit koşulları sürdürdükleri birleşme şekilleri için uygulanmaktadır (66). Yani yöntem, şirket birleşmelerinde bir satış ve satınalınışın gerçekleşmediği varsayımına dayanmaktadır. Bu yöneme göre iki şirket, finansal kaynaklarını ve yönetim güçlerini biraraya getirmektedir. Kaynak ve güçleri biraraya getirmedeki amaç, şirketlerin birleşme öncesi sahibi konumundaki kişilerin, birleşme

64 GRIFFIN, WILLIAMS, LARSON, A.g.e., s.35.

65 GRIFFIN, WILLIAMS- LARSON, A.g.e., s.210.

66 Eugene F. BRIGHAM, **Financial Management Theory and Practice**, The Dryden Press, 1984, s.973.

sonrası oluşan şirketin de sahibi olmalarını sağlamaktır. Sermaye paylarının bu şekilde füzyonu, Hisseleri Biraraya Toplama Kavramının bir özelliğidir. Hak sahipliğinin devamı, elde edilen şirket (tüzel kişiliği sona eren şirket) paysahiplerinin teşebbüslerinin sona ermesi sonucunda, elde eden şirketin (tüzel kişiliği devam eden şirket) çıkardığı adi pay senetlerini almaları sonucu sağlanmaktadır (67).

Hisseleri Biraraya Toplama Yönteminin kullanımı başlıca oniki koşula bağlıdır. Eğer bu koşullardan bir tanesi bile birleşme özelliklerine uymazsa yöntem kullanılamaz. Bu yöntemin kullanılabilmesi için oniki koşulun tümü birleşme özelliklerini karşılar nitelikte olmalıdır. Yöntemin kullanımı için varlığı zorunlu oniki koşul, aşağıda belirtilmiştir:

(1) Birleşen şirketlerden herbirinin özerk olması ve birleşme planının iki yıl öncesinden itibaren herhangi başka bir girişimin yavru şirketi ve şubesi durumunda olmaması gerekmektedir. Bu kural, özerk olmayan bir şirketin tümü veya sadece bir kısmı tarafından son iki yıl içinde oluşturulan yeni bir şirket için de geçerlidir.

(2) Birleşme ile ilgili planlar başladığında ve tamamlandığında taraflardan hiçbiri, birleşen herhangi başka bir şirketin oy hakkı tanıyan pay senetlerinin (68) % 10'undan fazlasını, şirketlerarası yatırım amacıyla elinde bulunduramaz. Ancak birleşme planı gereği pay senedi değişimine izin verilebilir. Başka bir ifadeyle birleşmeye taraf olan herbir şirket, başka birleşen şirketlerden bağımsız olmalıdır.

(3) Birleşme tek bir işlemle veya birleşme planının düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde gerçekleşmelidir.

67 Arnold J. PAHLER, Joseph E. MORİ, A.g.e., s.48.

68 T.T.K. madde 373'e göre; her payın en az bir oy hakkı vardır, oysuz pay olmaz. anclak kimi ülkeler hukukunda oysuz paylara da yer verilir. Bu paylar sahiplerine oy hakkı dışındaki bütün hakları sağlarlar. Oysuzluklarının nedeni, bir taraftan anonim şirketin sermayeye olan gereksinmesini karşılamak, diğer taraftan da oy gücü dengesini bozmamaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, İstanbul 1982, s.405-406. 31 Temmuz 1992 tarihli SPK Tebliği ile oydan yoksun pay kavramı, Türk Sermaye Piyasasında da yerini almıştır.

(4) Birleşme sonrası varlığı devam eden şirket, birleşme planının tamamlandığı gün itibariyle varlığı sona eren şirketin **esasen tüm** (substantially all) oy hakkı tanıyan pay senetleri karşılığında yalnızca kendi şirketinin oy hakkı tanıyan pay senetleriyle aynı haklara sahip, adi pay senetleri çıkarabilir. APB Görüş No:16 birleşen şirketlerin **esasen tüm** oy hakkı tanıyan pay senetlerinin değiştirilmesi koşullarını düzenlemiştir. Düzenlemeye göre varlığı sona eren şirket, oy hakkına sahip pay senetlerinin % 90 veya daha fazlası karşılığında varlığı devam eden şirketin oy hakkı tanıyan pay senetlerine sahip olmaktadır.

(5) Birleşen şirketlerin herbiri, oy hakkı tanıyan pay senetleri üzerindeki haklarını aynen korumalıdır.

(6) Birleşen şirketler, birleşme dışı amaçlı olmak koşuluyla, oy hakkı tanıyan pay senetlerine sahip olabilirler. Hiçbir şirket birleşme planının başlatıldığı tarihten sonra normal sayıdan daha fazla pay senedi sahibi olamaz.

(7) Varlığı sona eren şirketteki bir adi pay senedi sahibinin diğer adi pay senedi sahiplerine olan oranı, birleşme nedeniyle gerçekleşen pay değişimi sonunda da aynı kalmalıdır.

(8) Birleşme sonu varlığı devam eden şirket adi pay senetlerinin tanıdığı oy hakkı pay sahiplerince kullanılabilir. Yani adi pay sahiplerinin oy haklarını kısıtlamak veya ellerinden almak üzere, oy haklarını satın alan tröstlere veya başka mekanizmalara yer verilemez.

(9) Birleşme planının tamamlandığı tarihte, pay senetlerinin çıkarılmaması veya başka nedenlerle planın ertelenmesi sözkonusu olmadan birleşme gerçekleşmelidir.

(10) Birleşme sonu varlığı sona eren şirket, birleşmeyi gerçekleştirebilmek üzere çıkarılmış pay senetlerini almaktan vazgeçmemelidir.

(11) Birleşme sonu varlığı sona eren şirket, önceki pay sahipleri yararına finansal anlaşmalar düzenleme yoluna gitmemelidir.

(12) Birleşme sonucu oluşan şirket, birleşmeden sonraki iki yıl içinde varlığı sona

eren şirket aktiflerinin önemli bir bölümünü kullanmamalıdır. Ancak kullanımdaki amaç, aynı tür aktiflerin artışını ve fazla kapasiteyi önlemek ise ve aktifler herhangi bir şirkette işin gereği olarak kullanılabiliriyorsa, ilgili aktiflerin kullanımına izin verilebilir.

Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemine göre birleşen şirketlerin pay sahipleri sahiplik haklarını, birleşme sonucu oluşan daha geniş çaplı şirketin sahibi olacak şekilde birleştirmekte, biraraya getirmektedirler. Sahiplik haklarının birleştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla devralan veya yeni kurulan şirket, elde ettiği şirkete karşılık adi pay senedi çıkararak tüzel kişiliği sona eren şirket ortaklarına vermektedir. Böylece herbir şirketin adi pay senedi sahibi, birleşme sonucu oluşan şirketin oy hakkına sahip hissedarı olmayı sürdürmektedir. Şirketin kontrolü ve ediniminden doğacak risk ve getiriler, her iki şirketin adi pay senedi sahiplerince paylaşılmaktadır. Bu nedenle yöntemin temel özelliği sahiplik haklarının sürmesidir. Hiçbir pay sahibi sahiplik haklarını kaybetmediğinden, bir şirketin değerini satınılması da sözkonusu değildir.

Hisseleri Biraraya Toplama Yönteminin temel dayanağı, elde edilen şirket gerçek değeri (fair value) ile net aktiflerin piyasa değeri (current value)nin geçerliliğinin olmamasıdır. Bunların yerine elde edilen şirketin net aktiflerinin defter değeri (book value), elde eden şirketin yatırım maliyetini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım bu yönüyle Satınalma Yöntemine tamamen terstir. Sonuçta elde edilen şirketin aktif ve pasifleri, birleşme sonu finansal tablolarda defter değerleriyle yer almaktadır. Bu nedenle ilgili yöntemin kullanımında şerefiye (goodwill) hiçbir zaman oluşmaz. Yöntem bu yönüyle tercih edilmektedir, çünkü elde edilen şirketin aktifleri ileriki yıllarda düzenlenecek olan finansal tablolarda piyasa değerleriyle ve değer farklarının oluşturduğu şerefiye ile yer almayacaktır. Böylece ileriki yıllarda şirket gelirlerinden şerefiye amortismanı (itfası) nedeniyle indirim de yapılmayacaktır (69).

69 Arnold J. PAHLER, Joseph E. MORI, A.g.e., s.207-208.

B) SATINALMA YÖNTEMİ (PURCHASE METHOD)

Şirketlerin birleşme koşulları Hisseleri Biraraya Toplama Yönteminin öngördüğü oniki koşulu sağlamadığında, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi için **Satınalma Yöntemi** (Purchase Method) ne başvurulmaktadır. Satınalma Yönteminin temel dayanağı; bir şirketin diğer bir şirketi satın almış olması yani bir satın alma-satış işleminin varlığıdır. Satın alma-satış işleminin sonucunda birleşmeye taraf olan şirketlerden birinin pay sahipleri diğer şirketi kontrol hakkına sahip ve dolayısıyla hakim durumdadırlar. Diğer şirketin pay sahipleri birleşme öncesi sahibi buldukları şirket üzerindeki kontrol haklarını ve hakimiyetlerini birleşme sonrası yitirmektedirler.

Şirket birleşme işlemlerinin Satınalma Yöntemine göre muhasebeleştirilmesi, aktif satınalışlarının muhasebeleştirilmesi ile ilgili genel ilkelerle yakından ilişkilidir. Geleneksel muhasebe, aktiflerin satınalış işlemi sonucu oluşan toplam maliyetleriyle kaydedilmelerini öngörür. Aynı kural birleşme işlemleri gereği bir şirket aktiflerinin satınalışında da geçerlidir. Fakat birleşme işlemleri gereği tek bir aktif kalem veya aynı tür aktifler satın alınmadığından, ilgili kalemlerin satınalış maliyetlerini belirlemek güçleşmektedir. Elde edilen şirketin aktifleri nakit karşılığında satın alınmışsa, net aktiflerin maliyetleri kolayca bulunabilir. Ancak birleşme nakit karşılığı değil de, pay senetleri gibi nakit dışı değerlerle gerçekleştiğinde, elde eden şirketin toplam satınalış maliyetini belirlemek güçleşmektedir. Bu gibi nakit dışı değerler karşılığında gerçekleşen birleşmelerde genel kabul görmüş uygulama, elde eden şirket tarafından elde edilen net aktiflere gerçek ve uygun bir değer verilmesi ve bu değerın satınalış maliyetini oluşturmasıdır (70).

Satınalma Yönteminin özelliği; elde edilen şirketin diğer şirkete olan maliyetinin, elde edilen net aktiflerin piyasa değerlerine eşit olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır.

70 GRIFFIN, WILLIAMS, LARSON, A.g.e., s.211.

Elde edilen şirketin elde eden şirkete olan toplam maliyeti, elde edilen net aktiflerin piyasa değerlerini aştığında oluşan fark, şerefiye (goodwill) olarak adlandırılır⁽⁷¹⁾. APB Görüş No:16'ya göre şerefiye tutarının bulunabilmesi için öncelikle elde edilen net aktifler piyasa değerleriyle değerlendirilir. Elde edilen net aktiflerin elde eden şirkete olan toplam maliyeti ilgili aktiflerin piyasa değerlerini aştığında, arada oluşan fark ise şerefiyeyi oluşturmaktadır⁽⁷²⁾. Şerefiye en fazla kırk yıllık bir süre içinde, şirket gelirleriyle amorti (itfa) edilmelidir.

Şerefiyenin oluşumu ile ilgili şu şekilde basit bir örnek verilebilir: (X) Şirketi (Y) Şirketini 1,5 milyar TL. karşılığında devralmıştır.

(Y) ŞİRKETİ BİRLEŞME ÖNCESİ BİLANÇOSU

Kasa	100.000.000	Kısa Vadeli Borçlar	150.000.000
Alacaklar	150.000.000	Uzun Vadeli Borçlar	250.000.000
Makinalar (Net)	400.000.000	Sermaye	600.000.000
Demirbaşlar (Net)	250.000.000		
Patent (Net)	100.000.000		
AKTİF TOPLAMI	1.000.000.000	PASİF TOPLAMI	1.000.000.000

Varlıkların piyasa değerleri ise şöyledir:

Makinalar (Net)	450.000.000
Demirbaşlar (Net)	300.000.000
Patent (Net)	120.000.000

⁷¹ Arnold J.PAHLER- Joseph E.MORI, A.g.e., s.69.

⁷² James D. ERWARDS, Johnny R. JOHNSON, Roger A. ROEMMICH, **Intermediate Accounting**, Business Publications Inc., 1981, s.360.

Birleşme sonucu elde eden şirket açısından oluşan şerefiye ise şöyle bulunmaktadır:

Toplam Satınalış Maliyeti	1.500.000.000.
(-) Kasa	100.000.000.
Alacaklar	150.000.000
Makinalar (Net)	450.000.000
Demirbaşlar (Net)	300.000.000
Patent (Net)	120.000.000
Vaklıkların Piyasa Değerleri Toplamı	<u>1.120.000.000</u>
Şerefiye	<u>380.000.000</u>

Görüldüğü gibi elde eden şirket, elde ettiği varlıkları Satınalma Yönteminin öngördüğü şekilde, yani maliyetleriyle kayıtlamaktadır. Varlıkların elde eden şirket açısından maliyet bedelleri ise piyasa değerleri toplamıdır. Piyasa değerleri, birleşme sonrası varlıkların defter değerlerini oluşturacaktır.

Satınalma yöntemi uygulandığında elde edilen şirketin elde eden şirkete olan toplam maliyeti, elde edilen varlıkların piyasa değerlerinden fazla olabileceği gibi, daha az da olabilir. Elde edilen şirket toplam maliyetinin varlıkların piyasa değerlerinden düşük olduğu durumlarda, **negatif şerefiye** (negative goodwill) oluşmaktadır. APB Görüş No:16'ya göre bu durumda piyasa değerlerindeki fazlalığın, iştirakler kalemi dışındaki duran varlıklardan, belirli oranlarda indirim yapılarak yok edilmesi gerekmektedir. Eğer yapılan indirim duran varlık kalemlerinin değerlerini sıfırlarsa, geriye kalan fazlalık, en çok kırk yıllık süre içinde amorti (itfa) edilmelidir. Ancak kalem değerlerinin sıfıra inmesi ve ileriki yıllar gelirlerinden amorti edilmesi çok ender rastlanan bir durumdur.

Negatif şerefiye de basitçe şu şekilde örneklendirilebilir:

Şerefiye ile ilgili bir önceki örnekte (X) şirketinin (Y) Şirketini 1 milyar TL.'ya devraldığı varsayalım. (Y) Şirketi varlıklarının birleşme öncesi defter ve piyasa değerleri önceki örnekteki gibidir:

Toplam Satınalış Maliyeti		1.000.000.000
(-) Kasa	100.000.000	
Alacaklar	150.000.000	
Makinalar (Net)	450.000.000	
Demirbaşlar (Net)	300.000.000	
Patent (Net)	120.000.000	
Varlıkların Piyasa Değerleri Toplamı		<u>1.120.000.000</u>
Negatif Şerefiye		<u>(120.000.000)</u>

Oluşan negatif şerefiyenin duran varlık kalemlerinden belirli oranlarda indirimi ise şu şekilde yapılacaktır:

<u>Duran Varlıklar</u>	<u>Piyasa Değerleri</u>	<u>Piyasa Değerleri Oranı(1)</u>	<u>Piyasa Değerlerinden İndirim(2)</u>	<u>Kaydedilen Değer(3)</u>
Makinalar (net)	450.000.000	0.52	62.400.000	387.600.000
Demirbaşlar (net)	300.000.000	0.34	40.800.000	259.200.000
Patent (net)	<u>120.000.000</u>	<u>0.14</u>	<u>16.800.000</u>	<u>103.200.000</u>
	<u>870.000.000</u>	<u>1.00</u>	<u>120.000.000</u>	<u>750.000.000</u>

- (1) Her bir kalemin piyasa değerleri toplamına bölümü
- (2) Kalemlerin piyasa değerlerine oranın uygulanışı
- (3) Kalemlerin piyasa değerlerinden indirim tutarının düşülmesi

Satınalma yöntemi elde edilen şirket açısından da özellikler arz etmektedir. Elde eden şirket tarafından elde edilen şirkete verilen bedel, yani elde eden şirket için satınalma maliyeti ile elde edilen şirket net aktiflerinin defter değeri arasında olumlu bir fark ortaya çıkmaktadır. Oluşan bu fark, elde edilen şirketin kayıtlarına geçen birleşme karıdır.

Olumsuz fark ortaya çıktığında ise birleşme zararından söz edilir (73).

Yöntemin bir diğer özelliği de, elde edilen şirket yedek akçelerinin elde eden şirkete devredilmemesidir. Birleşme öncesi elde edilen şirket, yedek akçelerini ödenmiş sermayesi ile birlikte kendi pay sahiplerine dağıtmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi Satınalma Yöntemi kullanıldığında elde edilen şirketin elde eden şirkete olan toplam satınalış maliyetinin belirlenmesi ayrı bir önem kazanmaktadır. Söz konusu satınalış maliyetinin saptanması ise, elde edilen şirketin finansal değerlemesini yani işletme değerinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır.

İşletme değerinin saptanması konusuna geçmeden önce, söz konusu iki ayrı muhasebe yönteminin birleşme sonu bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkilerini belirtmek yerinde olacaktır.

C) YÖNTEMLERİN BİRLEŞME SONU BİLANÇO VE GELİR TABLOSU ÜZERİNE ETKİLERİ

Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi ile Satınalma Yönteminin birleşme sonu düzenlenen bilanço ve gelir tablosu üzerine olan etkisi farklıdır. Bu farklılık ise birleşme kararının verilmesinde büyük öneme sahiptir. Konu genellikle, kullanılan muhasebeleştirme yöntemlerinin birleşme sonrası finansal tablolara etkileri adı altında incelenmektedir.

1. Birleşme Sonu Düzenlenen Bilanço Üzerine Etkileri

Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemine göre birleşme sonu düzenlenen bilanço, birleşen şirketlerin bilanço kalemlerinin defter değerleri toplamından oluşmaktadır. Elde

⁷³ M.Ali CANOĞLU, *Ortaklıklar Muhasebesi*, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım vakfı Yayınları, No:325, s.260.

eden şirket elde ettiği şirket varlıklarını defter değerlerine göre kayıtladığı için, birleşme sonu düzenlenen bilançoda herhangi bir düzeltme veya değiştirme yapılmamaktadır.

İlgili yöntemin birleşme sonu düzenlenen bilanço üzerine olan etkilerini ortaya koyabilmek için, şu şekilde basit bir örnek verilebilir:

	<u>(A) Şirketi</u>	<u>(B) Şirketi</u>	Birleşme Sonu <u>(A)Şirketi</u>
Dönen Varlıklar	50.000.000	25.000.000	75.000.000
Duran Varlıklar	<u>80.000.000</u>	<u>50.000.000</u>	<u>130.000.000</u>
AKTİF TOPLAMI	<u>130.000.000</u>	<u>75.000.000</u>	<u>205.000.000</u>
Kısa Vadeli Borçlar	30.000.000	15.000.000	45.000.000
Uzun Vadeli Borçlar	50.000.000	20.000.000	70.000.000
Sermaye	<u>50.000.000</u>	<u>40.000.000</u>	<u>90.000.000</u>
PASİF TOPLAMI	<u>130.000.000</u>	<u>75.000.000</u>	<u>205.000.000</u>

Görüldüğü gibi birleşme sonu (A) Şirketinin düzenlediği bilançodaki kalemler, birleşme öncesi kalemlerin defter değerlerinin toplamından oluşmuştur.

Satınalma yönteminde ise elde edilen şirket varlıkları, elde eden şirket kayıtlarında piyasa değerleriyle yer almaktadır. Elde edilen şirket varlıklarının piyasa değerleri ile elde eden şirkete olan toplam maliyeti arasındaki fark ise, birleşme sonu düzenlenen bilançoda **şerefiye** adı altında gösterilmektedir. Satınalma yöntemine göre birleşme sonunda düzenlenen bilanço ancak varlıkların net aktif değeri yani defter değeri ile piyasa değerleri birbirine eşit olduğunda, diğer yöntemlere göre düzenlenen bilanço ile aynı olmaktadır. Diğer durumlarda bilanço düzenlenmeden önce elde eden şirketin bilanço kalemlerinde değişiklik yapılmakta, bu nedenle de birleşme sonu düzenlenen bilançodaki kalemler diğer yöntemlere göre farklı olmaktadır. Örneğin; elde eden şirket, elde ettiği şirket varlıklarına

defter değerlerinden daha fazla bedel ödediğinde elde ettiği varlıkları piyasa değerleriyle kayıtlamaktadır. Dolayısıyla varlıkların defter değerleri ile piyasa değerleri arasındaki fark, elde eden şirket kayıtlarında, yine aynı varlıklar üzerine eklenmektedir. Böylece, elde edilen şirket kayıtlarında eksik değerlendirilen varlıklar, elde eden şirket kayıtlarında tam değerlendirilmiş olmaktadır. Elde edilen şirketin elde eden şirkete olan toplam maliyeti varlıkların piyasa değerlerinden daha da yüksek olduğunda oluşan fark ise, birleşme sonu düzenlenen bilançonun şerefiye kalemidir. Bu durum elde edilen şirket kayıtlarına da yansımaktadır. Şöyle ki; şirketin toplam maliyeti ile varlıklarının defter değerleri arasındaki fark, elde edilen şirket için **birleşme kârı**'dır ve sermayeyi artırıcı bir unsurdur. Bu nedenle ilgili yöntem kullanılarak düzenlenen birleşme sonu bilançosunun sermaye kalemi, Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemine göre hesaplanan sermaye kaleminden daha fazladır.

Aksi durumda yani elde edilen şirket varlıklarının toplam maliyeti piyasa değerlerinden düşük olduğunda, elde eden şirket açısından **negatif şerefiye** oluşmaktadır. Bu unsur elde edilen varlıkların piyasa değerleri üzerinde azaltıcı bir etkiye sahiptir. Varlıkların elde eden şirket kayıtlarında, piyasa değerlerinden daha düşük değerlerle yer almasına neden olmaktadır (74). Elde edilen varlıkların bu unsur nedeniyle azaltılmış piyasa değerleri defter değerlerinden düşük olduğunda, elde edilen şirket için ise birleşme zararı oluşmaktadır. Birleşme zararı öz sermayeyi azalttığından, birleşme sonu düzenlenen bilançoda yer alan sermaye kalemi de, diğer muhasebeleştirme yöntemine göre hesaplanan sermaye kalemine oranla azalmaktadır.

74 Arnold J. PAHLER, Joseph E. MORI, A.g.e., s.80.

Satınalma yönteminin (A) şirketinin birleşme sonu bilançosuna olan etkileri ise kısaca şöyle örneklendirilebilir:

	<u>Birleşme Sonu (B) Şirketinin (A) Şirketine</u>				
	<u>Toplam Maliyeti</u>				
	<u>A. Şirketi</u>	<u>B. Şirketi</u>	<u>(1)</u>	<u>(2)</u>	<u>(3)</u>
			<u>30000000</u>	<u>40000000</u>	<u>50000000</u>
Dönen Varlıklar	50000000	25000000	75000000	75000000	75000000
Duran Varlıklar	80000000	50000000	120000000	130000000	135000000
Şerefiye	0	0	0	0	5000000
AKTİF TOPLAMI	<u>130000000</u>	<u>75000000</u>	<u>195000000</u>	<u>205000000</u>	<u>215000000</u>
Kısa Vadeli Borçlar	30000000	15000000	45000000	45000000	45000000
Uzun Vadeli Borçlar	50000000	20000000	70000000	70000000	70000000
Sermaye	50000000	40000000	80000000	90000000	100000000
PASİF TOPLAM	<u>130000000</u>	<u>75000000</u>	<u>195000000</u>	<u>205000000</u>	<u>215000000</u>

(1) (B) Şirketine net defter değeri olan 40.000.000 TL olan daha düşük bir bedel verilmiştir. Aradaki 10.000.000.- TL'lik fark, (B) şirketi varlıklarının fazla değerlendirildiğini göstermektedir. Fazla değerlemenin duran varlıklara ait olduğu varsayılarak, ilgili gruptan aynı tutarda indirim yapılmıştır, indirim (B) şirketinin sermayesinde de, Birleşme zararı nedeniyle azalma yaratmıştır.

(2) (B) Şirketi net defter değeri üzerinden devralınmıştır. Bu nedenle birleşme sonu bilançosunda yer alan kalemler ve grup toplamaları, Hisseleri Biraraya Toplama yöntemine göre düzenlenen bilançolardakilerle aynı olacaktır.

(3) (B) şirketi net defter değerinden 10 000 000.-TL fazla bedelle devralınmıştır. Bu farkın 5.000.000.- TL'lik kısmı, duran varlıkların piyasa değerlerinden düşük değerlendirilmesi sonucu oluşmuştur ve ilgili grup toplamına eklenmiştir. Kalan 5.000.000.- TL'lik bedel ise, (A) şirketi için şerefiyeyi oluşturmaktadır. Ayrıca farkın toplamı kadar (B) şirketinin sermayesinde artış meydana gelmiştir. Bu artışın nedeni; (B) şirketinin için oluşan birleşme kârıdır.

2. Birleşme Sonu Düzenlenen Gelir Tablosu Üzerine Etkileri

Hisseleri Biraraya Toplama Yöntemi ve Satınalma Yönteminin Kullanımı, elde eden şirket karları üzerinde değişik etkiler yaratmaktadır. Özellikle Satınalma Yöntemi kullanıldığında, elde eden şirket karları önemli ölçüde azalabilmektedir. Elde edilen varlıklar elde eden şirket kayıtlarında piyasa değerleriyle yer almakta ve defter değerleriyle arasında oluşan fark ise, değerlendirme üstesi oluşturmaktadır. Bu değerlendirme üstesi duran varlıklar için daha fazla amortisman karşılığı, yani itfa payı dolayısıyla zararı yaratarak elde eden şirketin gelecek yıllar kârlarını azaltmaktadır. Dönen varlıklar grubundan stoklar kaleminin değerlendirme üstesi de Satılan Malların Maliyetini artırarak gelecek yıllar karlarının azalmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda şerefiye amortismanı birleşme sonu düzenlenen Gelir Tablosunun Faaliyet Kârı Bölümünde ⁽⁷⁵⁾ gelecek yıllar karlarından amorti edilmesi gerekli bir unsur olarak yer almaktadır ⁽⁷⁶⁾.

Hisseleri Biraraya Toplama Yönteminin Kullanımı ise, elde eden şirket karları üzerinde artırıcı veya azaltıcı yönde etkiye sahip değildir. Nedeni ise; elde edilen varlıkların birleşme öncesi ve sonrası aynı değerleri taşıyor olmalarıdır.

Her iki yöntemin birleşme sonu düzenlenen Gelir Tablosu üzerine etkileri, (A) Şirketinin (B) Şirketini devraldığı varsayılan şu örnek yardımıyla ortaya konabilir:

⁷⁵ Patrick R. DELANEY, James R. ADLER, Barry J. EPSTEIN, Michael F. FORAN, **GAAP Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles**, 1989, s.284-287.

⁷⁶ Eugene F. BRIGHAM- A.g.e., s.975.

	Birleşme Öncesi		Birleşme Sonrası (A) Şirketi	
	A. Şirketi	B. Şirketi	Hisse. Biraraya Toplama Yönt.	Satınalma Yöntemi
Satışlar	100000000	50000000	150000000	150 000000
(-) Satılan Malın Maliyeti	78000000	42000000	120000000	122000000 (1)
Net Satış Kârı	22000000	8000000	30000000	28000000
(-) Faaliyet Giderleri	10000000	4000000	14000000	145000000 (2)
Araştırma geliştirme Giderleri	1000000	300000		
Pazarlama satış dağıtım giderleri	4000000	2000000		
Genel idare giderleri	5000000	1700000		
(-) Diğer Faaliyet Giderleri	0	0	0	800000 (3)
Şerefiye amortismanı (itfası)				
(+) Faaliyet Dışı Hasılat ve Kârlar	12000000	4000000	16000000	12700000
(-) Faaliyet Dışı Gider ve Zararlar	4000000	2000000	6000000	6000000
	8000000	3000000	11000000	11000000
Vergi Öncesi Net Kâr	8000000	3000000	11000000	7700000

(1) Stoklar (A) şirketinin kayıtlarında piyasa değerleriyle değerlendirilmiştir. Oluşan değerlendirme üstesi SMM' ni artırmıştır.

(2) Maddi Duran Varlıkların da piyasa değerleriyle kayıtlanması sonucu, birleşme sonrası (a) şirketinin Genel İdare artmış ve dolayısıyla Faaliyet Giderleri yükselmiştir.

(3) (A) şirketinin (B) şirketini devralması sonucu oluşan 8000000 TL' lik şerefiye, 10 yılda eşit paylı olarak amorti edilecektir.

IV- BİRLEŞME ÖNCESİ FİNANSAL İŞLEMLER

Şirket birleşme çabalarının başarıya ulaşabilmesi, birleşme öncesi titiz finansal analizleri gerekli kılmaktadır. Şirket birleşmelerinin finansal analiz çalışmaları genellikle üç grup altında toplanmaktadır. Bunlar:

- (1) Birleşme faaliyetlerinin planlanması
- (2) Birleşilecek aday şirketin seçimi
- (3) Aday şirket değerinin belirlenmesidir (77).

Ancak bir şirket birleşmesinin finansal analizinde en çok üzerinde durulan konu, aday şirket değerinin belirlenmesidir. Bir önceki kısımda açıklandığı üzere; birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde Satınalma Yöntemi benimsendiğinde, elde eden şirketin elde ettiği net aktifler karşılığında elde edilen şirkete bir bedel vermesi sözkonusudur. Bu bedel de, yine finansal analizler yardımıyla bulunan elde edilen şirketin gerçek değeridir.

A) ŞİRKET DEĞERİNİN BELİRLENMESİ

Şirket birleşme işlemlerinin en önemli ve aynı zamanda en karmaşık aşaması, elde edilen şirket değerinin belirlenmesidir. Değerin belirlenmesinde pek çok farklı yöntemlere başvurulmaktadır. Bu yöntemlerden birkaçı; piyasa değeri ile değerlendirme, defter değeri ile değerlendirme, tasfiye değeriyle değerlendirilmedir (78). Yöntemlerin seçiminde ise önemli olan, genel ekonomik duruma ve koşullara en uygun olanının tercih edilmesidir. Sözkonusu yöntemler içinde şirketin gerçek değeri (intrinsic value) en objektif bilgiyi veren değerlendirme yöntemidir.

77 Nurhan AYDIN, *İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama Örneği*, Ankara 1990, TOBB Yayını, s.37-38.

78 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztin AKGÜÇ, *Finansal Yönetim*, İst. 1989, s.710. Atilla GÖNENLİ, A.g.e., s.306-309. Nurhan AYDIN, A.g.e., s.47-50. Robert C. HIGGINS, *Financial Management Theory and Applications*, Chicago 1977, s.164.

1. Gerçek Değer (Intrinsic Value)

Bir şirketin gerçek değeri teşebbüsün varlıkları, karlılık durumu, dağıtılan kar payları, sermaye yapısı gibi değişkenlerin belirlediği değer olarak tanımlanmaktadır (79).

Tam rekabet koşullarında şirketin piyasa değerinin gerçek değerine eşit olduğu kabul edilmektedir. Tam rekabet koşullarının olmadığı durumlarda ise gerçek değer bulunmaya çalışılır. Dolayısıyla piyasanın özelliklerine ve rekabet koşullarına göre şirketin piyasa değeri gerçek değerine eşit olabilir veya olmayabilir (80).

Şirket birleşmelerinde değerlemenin sağlıklı sonuçlar vermesi, değerlendirilen şirketin gerçek değerinin belirlenmesine bağlıdır, şirket gerçek değerinin bulunmasında ise koşullara bağlı olarak pek çok metot kullanılmaktadır. Çalışmada, son yıllarda diğerlerine göre daha sık tercih edilen, **Pay Senedi Başına Düşen Kârların Analizi Metodu** (Earnings Per Share Method) üzerinde durulmuştur. Ayrıca son kısımda verilen uygulama da, bu metot esas alınarak geliştirilmiştir.

1.1. Pay Senedi Başına Düşen Karların Analizi Metodu (Earnings Per Share Method)

Şirket değerlendirme çalışmalarında son yıllarda en çok kullanılan, aynı zamanda en eski yöntemlerden birisi Pay Senedi Başına Düşen Kârların Analizi metodudur. Bu metodun tercih edilmesinin nedeni, yatırımcıların şirketin aktiflerinden çok kârlılığına önem vermeleridir. Çünkü elde eden şirketin birleşme sonrası kârlılığı, bir bakıma elde edilen şirketin kârlılığına bağlıdır. Olası bir birleşmenin elde eden şirket pay sahiplerinin gelirleri yani karları üzerine yapacağı etki ise, ancak bu değerlendirme metoduyla belirlenebilmektedir.

Bu metot, pay başına net kar ile pay senedi fiyatı arasında uygun bir çarpan katsayısı bulunması gereğinden hareket eder. Sözkonusu çarpan katsayısı, Fiyat/Kazanç

79 Özcan ERTUNA, **Finansal Kurumlar**, Ankara 1986, s.187-188.

80 Nurhan AYDIN, A.g.e., s.51-52.

oranı olarak adlandırılır. İşletmenin her 1 TL'lık vergi öncesi pay başına karına karşılık yatırımcıların kaç TL ödemeye razı olduklarını gösterir. Özellikle büyüme potansiyeli yüksek şirketlerin pay başına düşen kazancına, yatırımcılar daha fazla ödemeyi kabul ederler ve bu nedenle şirketin Fiyat/Kazanç (F/K) oranı yüksek olur (81).

Pay Senedi Başına Düşen Karların Analizi Metoduna göre şirketin gerçek değeri şöyle bulunmaktadır:

$$\text{Gerçek Değer} = \text{Pay Başına Net Kar} \times (\text{F/K}) \text{ Oranı}$$

Pay Başına Düşen Net Karı bulabilmek için iki ayrı yol izlenmektedir. Bunlar; (1) Şirketin en son yıla ait kar rakamını kullanmak, (2) Gelecekte elde edilmesi beklenen ortalama yıllık tahmini kar rakamına göre hesaplama yapmak (82).

Şirketin uzun vadeli performansını da değerlendirme açısından ikinci yol diğerine tercih edilmektedir. Çünkü birleşme sonucu pay senedi sahiplerinin karları, cari yılda düşebilir. Bu düşüşün nedeni, gerçek değer bulunmasında cari yılın kar rakamının kullanımı olabilir. Bu nedenle kısa vadeli analiz sonucu birleşmeden vazgeçmek yanlıştır. Beklenen ortalama yıllık tahmini kar rakamına göre şirketi uzun vadeli değerlendirme, daha gerçekçi sonuçlar verebilir. Değerleme sonucunda pay sahiplerinin cari yıl karları düşmekle birlikte, gelecek yıllarda yükselebilmektedir (83).

(F/K) oranının belirlenmesinde de iki ayrı yol kullanılmaktadır: (1) Piyasada aynı risk sınıfına giren, aynı sektörde faaliyet gösteren, benzer büyüklükteki şirketlerin (F/K) oranlarından yararlanmak, (2) finansal analistler tarafından saptanan (F/K) oranını benimsemek.

81 Ünal BOZKURT, **Menkul Değer Yatırımlarının Yönetimi**, İktisat Bankası Eğitim Yayınları No:4, İstanbul 2988, s.114.

82 Nurhan AYDIN, A.g.e., s.68.

83 J.Fred WESTON, **The Determination of Share Exchange Ratios in Mergers**, THE CORPORATE MERGER, Chicago, 1974, s.117.

Sermaye Piyasaları gelişmiş ülkelerde ve özellikle pay senetleri borsada işlem görmeyen şirketlerin değerlemesinde kullanılan birinci yolun riski yüksektir. Çok sayıda birleşme adayları arasından ilk sıralamayı yapmada kolaylık sağlar, ancak her şirketin özellikleri farklı olduğu için, benzer bir şirketi bulmak çoğu zaman imkansızdır (84). Bu nedenle en güvenilir (F/K) oranı, finansal analistlerce şirketin özelliklerine göre belirlenen orandır (85).

Sonuç olarak; şirketin Pay Senedi Başına Düşen Kârların Analizi Metoduna göre bulunan değeri, birleşmenin gerçekleşmesi için gerekli **pay değişim oranı**'nı (Share exchange ratio) belirlemektedir. Elde eden şirketin elde ettiği net aktiflere karşılık vereceği pay senedi adedi **pay değişim oranı** ile bulunmaktadır (86). Pay değişim oranının belirlenmesi çalışmanın sonundaki uygulamada yer aldığı için, burada ayrıca örneklendirilmemiştir.

84 Nurhan AYDIN, A.g.e., s.68.

85 Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet BOLAK, **Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi**, Beta Yayınları No:265, İstanbul 1991, s.129-130.

86 Ayrıntılı bilgi için bkz. Fred J. WESTON, A.g.m., s.117-138.

Dördüncü Bölüm

DEVRALMA YOLUYLA AVRUPA TİPİ ŞİRKET OLUŞTURULMASI İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ BİR UYGULAMA

Avrupa Tipi Şirket Avrupa Topluluğuna üye oniki ülke açısından henüz bir tasarı niteliğindedir. Ancak Tek pazarın işlevleri gereği tasarının çok yakın bir zamanda kanunlaşacağına şüphe yoktur. Tasarının var olduğu biçimde kanunlaşacağı varsayılarak, Avrupa Tipi Şirket kuruluşu ile ilgili hipotetik bir uygulama geliştirilmiştir:

Avrupa Topluluğu gıda sektöründe faaliyet gösteren Sweet A.Ş. adlı Hollanda Şekerleme Şirketi, kendisiyle aynı sektörde yer alan Coopers A.Ş. adlı Belçika Şirketini devralarak, 1 Ocak 1993 tarihi itibarıyla bir Avrupa Tipi Şirket (SE) oluşturmaya karar vermiştir. Avrupa Tipi Şirket Kuruluşu için gerekli olan 100.000 ECU'luk minimum sermaye ve diğer bir üye ülke şirketi ile birleşme sağlandığından Sweet A.Ş.'nin Sweet A.Ş. (SE) ne dönüşümüne izin verilmiştir.

Sweet A.Ş. pay senedi karşılığında Coopers A.Ş.'nin tüm aktif ve pasifini devralmıştır. Sweet A.Ş. (SE)'nin oluşumu için gerekli olan pay değişim oranı, Pay Senedi Başına Düşen Kârların Analizi Metodu ile bulunmuştur.

Sweet A.Ş.'nin sermayesi; nominal değeri 10 ECU olan 12.500 adet paydan, Coopers A.Ş.'nin ise; nominal değeri 10 ECU olan 10.000 adet paydan oluşmuştur.

SWEET A.Ş. 31 ARALIK 1992 TARİHLİ BİLANÇOSU (ECU Birimiyle)

AKTİF

I. DÖNEN VARLIKLAR		125.000
A. HAZIR DEĞERLER	15.000	
Kasa	5.000	
Bankalar	10.000	
B. MENKUL KIYMETLER	25.000	
C. ALACAKLAR	30.000	
Senetsiz Alacaklar	8.000	
Senetli Alacaklar	10.000	
Verilen Depozito ve Teminatlar	4.000	
Personelden Alacaklar	3.000	
Sair Alacaklar	5.000	
D. VERİLEN AVANSLAR	2.500	
E. STOKLAR	40.000	
Hammadde ve Malzeme	9.000	
Yarı Mamul	10.000	
Mamul	15.000	
Diğer Stoklar	6.000	
F. PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER	5.000	
G. DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	7.500	
II. DURAN VARLIKLAR		175.000
A. UZUN VADELİ ALACAKLAR	20.000	
B. İŞTİRAKLER	50.000	
C. MADDİ DURAN VARLIKLAR (NET)	100.000	
Arazi ve Arsalar	15.000	
Binalar	20.000	
Makinalar	50.000	
Demirbaşlar	25.000	
Nakil Vasıtaları	25.000	
(-) Birikmiş Amortismanlar	(35.000)	
D. DİĞER DURAN VARLIKLAR	5.000	
AKTİF TOPLAMI		<u>300.000</u>

PASİF

I. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		70.000
A. ALINAN KREDİLER	25.000	
Banka Kredileri	15.000	
Tahvil Taksitleri	10.000	
B. BORÇLAR	35.000	
Senetsiz Borçlar	10.000	
Senetli Borçlar	15.000	
Personele Borçlar	3.000	
Sair Borçlar	7.000	
C. GİDER TAHAKKUKLARI	5.000	
D. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	5.000	
II. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		50.000
A. ALINAN KREDİLER	20.000	
Banka Kredileri	10.000	
Tahviller	10.000	
B. BORÇLAR	25.000	
Senetli Borçlar	20.000	
Sair Borçlar	5.000	
C. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	5.000	
III. ÖZ KAYNAKLAR		180.000
A. SERMAYE	125.000	
B. YENİDEN DEĞERLEME FONU	10.000	
C. YEDEKLER	20.000	
D. DÖNEM KÂRI	25.000	
		<hr/>
PASİF TOPLAMI		<u>300.000</u>

SWEET A.Ş. 1 OCAK 1992 - 31 ARALIK 1992 DÖNEMİ İTİBARIYLA GELİR
TABLOSU
(ECU Cinsinden)

I. BRÜT SATIŞ KÂRI BÖLÜMÜ

Brüt Satış Hasılatı	410.000	
(-) Hasılattan İndirimler	(10.000)	
Satış İadeleri	2.500	
Satış İskontoları	1.500	
Sevk Giderleri	<u>6.000</u>	
Net Satış Hasılatı	400.000	
(-) Satılan Malın Maliyeti	<u>(350.000)</u>	
Brüt Satış Kârı		<u>50.000</u>

II. FAALİYET KÂRI BÖLÜMÜ

(-) Pazarlama Satış Dağıtım		
Giderleri	10.000	
(-) Araştırma Geliştirme		
Giderleri	2.500	
(-) Genel Yönetim Giderleri	<u>25.000</u>	
Faaliyet Giderleri Toplamı		<u>(37.500)</u>
Faaliyet Kârı		<u>12.500</u>

III. DÖNEM KÂRI BÖLÜMÜ

(+)		
Faaliyet Dışı Hasılat		
ve Kârlar	15.000	
(-) Faaliyet dışı Gider		
ve Zararlar	<u>(2.500)</u>	
Dönem Kârı		<u>25.000</u>

COOPERS A.Ş. 31 ARALIK 1992 TARİHLİ DEVİR BİLANÇOSU (ECU Birimi ile)

AKTİF

I. DÖNEN VARLIKLAR		70.000
A. HAZIR DEĞERLER	10.000	
Kasa	3.000	
Bankalar	7.000	
B. MENKUL KIYMETLER	7.500	
C. ALACAKLAR	15.000	
Senetsiz Alacaklar	4.000	
Senetli Alacaklar	8.000	
Sair Alacaklar	3.000	
D. VERİLEN AVANSLAR	1.500	
E. STOKLAR	35.000	
Hammadde ve Malzeme	10.000	
Yarı Mamul	12.500	
Mamul	10.000	
Diğer Stoklar	2.500	
F. PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER	700	
G. DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	300	
II. DURAN VARLIKLAR		130.000
A. UZUN VADELİ ALACAKLAR	15.000	
B. İŞTİRAKLER	33.000	
C. MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	80.000	
Binalar	20.000	
Makinalar	50.000	
Demirbaşlar	10.000	
Nakil Vasıtaları	20.000	
(-) Birikmiş Amortismanlar	(20.000)	
D. DİĞER DURAN VARLIKLAR	2.000	
AKTİF TOPLAMI		<u>200.000</u>

PASİF

I. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		50.000
A. ALINAN KREDİLER		15.000
Banka Kredileri	15.000	
B. BORÇLAR		30.000
Senetsiz Borçlar	10.000	
Senetli Borçlar	12.500	
Personele Borçlar	2.500	
Sair Borçlar	5.000	
C. GİDER TAHAKKUKLARI		3.000
D. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR		2.000
II. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		30.000
A. ALINAN KREDİLER		10.000
Banka Kredileri	10.000	
B. BORÇLAR		20.000
Senetsiz Borçlar	7.500	
Senetli Borçlar	10.000	
Sair Borçlar	2.500	
III. ÖZ KAYNAKLAR		120.000
A. SERMAYE		100.000
B. YENİDEN DEĞERLEME FONU		2.500
C. YEDEKLER		7.500
D. DÖNEM KÂRI		10.000
		<hr/>
PASİF TOPLAMI		<u>200.000</u>

COOPERS A.Ş. 1 OCAK 1992-31 ARALIK 1992 DÖNEMİ İTİBARIYLA GELİR
TABLOSU (ECU Cinsinden)

I. BRÜT SATIŞ KARI BÖLÜMÜ

Brüt Satış Hasılatı	307.500	
(-) Hasılattan İndirimler	(7.500)	
Satış İadeleri	1.500	
Satış iskontoları	2.000	
Sevk Giderleri	4.000	
Net Satış Hasılatı	300.000	
(-) Satılan Malın Maliyeti	<u>260.000</u>	
Brüt Satış Kârı		<u>40.000</u>

II. FAALİYET KÂRI BÖLÜMÜ

(-) Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri	8.000	
(-) Araştırma Geliştirme Giderleri	1.000	
(-) Genel Yönetim Giderleri	<u>16.000</u>	
Faaliyet Giderleri Toplamı		<u>(25.000)</u>
Faaliyet Kârı		<u>15.000</u>

III. DÖNEM KÂRI BÖLÜMÜ

(+) Faaliyet Dışı Hasılat ve Kârlar	5.000	
(-) Faaliyet Dışı Gider ve Zararlar	(10.000)	
Dönem Kârı		<u>10.000</u>

Devir sonucunda Sweet A.Ş. bünyesinde oluşturulan Sweet A.Ş. (SE)nin, devraldığı Coopers A.Ş. net varlıklarına karşılık pay sahiplerine verdiği pay senedi miktarı, Pay Başına Düşen Kârların Analizi Metodu ile bulunmuştur. Metodun uygulanışında sadece devirin gerçekleştiği yılın kârları dikkate alınmıştır:

	<u>Sweet A.Ş.</u>	<u>Coopers A.Ş.</u>
1992 Yılı Kârı	25.000 ECU	10.000 ECU
Pay Senedi Sayısı	12.500	10.000
Pay Başına Gelir	2 ECU	1 ECU
Fiyat/Kazanç Oranı (*)	15	15
Pay Senedi Piyasa Fiyatı	30 ECU	15 ECU
Pay Senedi Değişim Oranı	30 ECU/15 ECU = 2	

(*) Piyasadaki benzer şirketlere göre bulunmuştur.

- (1) Coopers A.Ş. pay sahipleri, 2 adet pay senedi karşılığında 1 adet Sweet a.Ş. yani Avrupa Tipi şirket (SE)'e dönüşüm nedeniyle Sweet A.Ş. (SE) pay senedi almıştır.
- (2) Devir sonucu Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşen Sweet A.Ş., pay değişim oranını 2 olması nedeniyle 500 adet yeni pay senedi çıkarmıştır:
Coopers A.Ş.'nin devir öncesi pay senedi sayısı = 10.000 adet
Devir için gerekli pay değişim oranı = 2
Sweet A.Ş.'nin çıkarması gerekli pay senedi sayısı = 10.000/2 = 5.000 adet
- (3) Sweet A.Ş. Coopers A.Ş.'ni devralarak Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşebilmek üzere 50.000 ECU sermaye artırmıştır:
Sweet A.Ş.'nin çıkarması gerekli pay senedi sayısı = 5.000 adet
Sweet A.Ş. bir pay senedinin nominal değeri = 10 ECU
Sweet A.Ş.'nin Coopers A.Ş.'ni devralarak Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşmesi için gerekli sermaye artırım tutarı = 50.000 ECU
- (4) Coopers A.Ş.'nin Sweet A.Ş.'ne olan Toplam Maliyeti 150.000 ECU'dur:
Sweet A.Ş.'nin çıkarması gerekli pay senedi sayısı = 5.000 adet
Sweet A.Ş. pay senetlerinin piyasa fiyatı = 30 ECU/adet
Coopers A.Ş.'ni elde etmenin toplam maliyeti = 150.000: ECU

(5) Sweet A.Ş. açısından 100.000 ECU'luk Birleşme Primi ⁽⁸⁷⁾ diğer adıyla Hisselerle Temsil Edilemeyen Sermaye oluşmuştur:

Çıkarılan pay senetlerinin piyasa değerleri toplamı = 150.000 ECU

Çıkarılan pay senetlerinin nominal değerleri toplamı = 50.000 ECU

Sweet A.Ş.'nin kayıtlarında görülecek olan Birleşme Primi = 100.000 ECU

Coopers A.Ş.'nin devrettiği net varlıklarının piyasa ve defter değerleri şöyledir:

	Piyasa Değeri	Defter Değeri
	(ECU)	(ECU)
<u>Bilanço Kalemi</u>		
Menkul Kıymetler	10.000	7.500
Senetsiz Alacaklar	3.950	4.000
Senetli Alacaklar	7.500	8.000
Sair Alacaklar	2.950	3.000
Verilen Avanslar	1.480	1.500
Hammadde ve Malzeme	12.000	10.000
Yarı Mamul	13.500	12.500
Mamul	12.500	10.000
Diğer Stoklar	2.000	2.500
Peşin Ödenmiş Giderler	650	700
Diğer Dönen Varlıklar	300	300
Uzun Vadeli Alacaklar	14.000	15.000
İştirakler	37.000	33.000
Binalar (Net)	20.000	15.000
Makinalar (Net)	50.000	42.000
Demirbaşlar (Net)	7.000	8.000
Nakil Vasıtaları (Net)	18.000	15.000
Diğer Duran Varlıklar	<u>2.000</u>	<u>2.000</u>
<u>Toplam</u>	<u>214.830</u>	<u>190.000</u>

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. M.Ali Canoğlu, A.g.e., s.260-266.

Banka Kredileri	15.000	15.000
Senetsiz Borçlar	10.000	10.000
Senetli Borçlar	12.000	12.500
Personele Borçlar	2.500	2.500
Sair Borçlar	5.000	5.000
Gider Tahakkukları	3.000	3.000
Diğer Yabancı Kaynaklar	2.000	2.000
Banka Kredileri (Uzun Vadeli)	10.000	10.000
Senetsiz Borçlar	7.500	7.500
Senetli Borçlar	9.000	10.000
Sair Borçlar	<u>2.500</u>	<u>2.500</u>
Toplam	<u>78.500</u>	<u>80.000</u>
Varlıkların Net değeri	<u>136.330</u>	<u>110.000</u>

Sweet A.Ş.'nin Coopers A.Ş. varlıklarını satın alması sözkonusu olduğundan, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde Satınalma Yöntemi kullanılmıştır.

İlgili yöntemle göre Coopers A.Ş.'nin devir işlemleriyle ilgili yevmiye defteri kayıtları aşağıdadır:

KASA HS.	3.000
BANKALAR HS.	7.000
MENKUL KIYMETLER HS	7.500
ALACAKLAR HS.	4.000
ALACAK SENETLERİ HS.	8.000
SAİR ALACAKLAR HS.	3.000
VERİLEN AVANSLAR HS.	1.500
HAMMADDE VE MALZEME HS.	10.000
YARI MAMUL HS.	12.500
MAMUL HS.	10.000

DİĞER STOKLAR HS.	2.500
PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER HS.	700
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR HS.	300
UZUN VADELİ ALACAKLAR HS.	15.000
İŞTİRAKLER HS.	33.000
BİNALAR HS.	20.000
MAKİNALAR HS.	50.000
DEMİRBAŞLAR HS.	10.000
NAKİL VASITALARI HS.	20.000
DİĞER DURAN VARLIKLAR HS.	2.000
BANKA KREDİLERİ HS.	15.000
BORÇLAR HS.	10.000
BORÇ SENETLERİ HS.	12.500
PERSONELE BORÇLAR HS.	2.500
SAİR BORÇLAR HS.	5.000
GİDER TAHAKKUKLARI HS.	3.000
DİĞER YABANCI KAYNAKLAR HS	.2.000
BANKA KREDİLERİ HS.	10.000
BORÇLAR HS.	7500
BORÇ SENETLERİ HS.	10.000
SAİR BORÇLAR HS.	2.500
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	20.000
SERMAYE HS.	100.000
YENİDEN DEĞERLEME FONU HS.	2500
YEDEKLER HS.	7.500
DÖNEM KÂRI HS.	10.000

Açılış kaydı

BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	20.000	
Birikmiş bina Amortismanı Hs.	5.000	
Birikmiş Makinalar Amortismanı Hs.	8.000	
Birikmiş Demirbaşlar Amortismanı Hs.	2.000	
Birikmiş Nakil Vasıtaları Amortismanı Hs.	<u>5.000</u>	
BİNALAR HS.		5.000
MAKİNALAR HS.		8.000
DEMİRBAŞLAR HS.		2.000
NAKİL VASITALARI HS.		5.000

Ayrılmış Amortisman Karşılıklarının Maddi Duran Varlıklara Devri

SWEET A.Ş. HS.(*)	150.000	
ALINAN KREDİLER HS.	15.000	
BORÇLAR HS.	10.000	
BORÇ SENETLERİ HS.	12.500	
PERSONELE BORÇLAR HS.	2.500	
SAİR BORÇLAR HS	.5.000	
GİDER TAHAKKUKLARI HS.	2.000	
DİĞER YABANCI KAYNAKLAR HS.	2.000	
ALINAN KREDİLER HS.(UZUN VADELİ)	10.000	
BORÇLAR HS.	7.500	
BORÇ SENETLERİ HS.	10.000	
SAİR BORÇLAR HS.	2.500	
MENKUL KIYMETLER HS.		7.500
ALACAKLAR HS		.4.000
ALACAK SENETLERİ HS.		8.000
SAİR ALACAKLAR HS.		3.000

VERİLEN AVANSLAR HS	.1.500
HAMMADDE VE MALZEME HS.	10.000
YARI MAMUL HS.	12.500
MAMUL HS.	10.000
DİĞER STOKLAR HS.	2.500
PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER HS.	700
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR HS.	300
UZUN VADELİ ALACAKLAR HS.	15.000
İŞTİRAKLER HS.	33.000
BİNALAR HS.	15.000
MAKİNALAR HS	42.000
DEMİRBAŞLAR HS.	8.000
NAKİL VASITALARI HS.	15.000
DİĞER DURAN VARLIKLAR HS.	2.000
BİRLEŞME KÂRI HS.(**)	40.000

Aktif ve Pasifin Sweet A.Ş.'ne devri

(*) Coopers A.Ş.'nin devrettiği varlıklara karşılık, Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşecek olan Sweet A.Ş.'nden alacağı pay senetlerinin toplam piyasa değeri 150.000 ECU'dur. Yani bu tutar, Coopers A.Ş.'nin birleşme sonucu Avrupa Tipi Şirkete dönüşecek olan Sweet A.Ş.'nden olan alacağını ifade etmektedir.

Bu tutar Sweet A.Ş. için de, elde ettiği Coopers A.Ş.'nin toplam maliyetidir (88).

(**) Coopers A.Ş.'nin birleşme sonucu elde ettiği pay senetlerinin piyasa fiyatları toplamı 150.000 ECU, devrettiği varlıklarının defter değerleri toplamı ise 110.000 ECU'dur. Aradaki fark ise Coopers A.Ş. açısından Birleşme Kârıdır.

88 Ayrıntılı bilgi için bkz. Fred J.WESTON, Eugene F. BRIGHAM, A.g.e., s.756-757.

_____	_____	
HİSSE SENETLERİ HS.		150.000
Sweet A.Ş.Hs.		
SWEET A.Ş.HS.		150.000
Sweet A.Ş.'nden pay senetlerinin alımı		
_____	_____	
SERMAYE HS.		100.000
YENİDEN DEĞERLEME FONU HS.		2.500
YEDEKLER HS.		7.500
DÖNEM KÂRI HS.		10.000
BİRLEŞME KÂRI HS.		40.000
HİSSEDARLAR HS.		160.000
Öz kaynakların pay sahiplerine devri		
_____	_____	
HİSSEDARLAR HS.		160.000
HİSSE SENETLERİ HS.		150.000
Sweet A.Ş.Hs.		
KASA HS.		3.000
BANKALAR HS.		7.000
Pay sahiplerine olan borcun ödenmesi		
_____	_____	

Coopers A.Ş. öz kaynaklarını pay sahiplerine devretmiş, pay sahiplerinin öz kaynaklardan olan alacakları ise devir sonrası Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşecek olan Sweet A.Ş. pay senetleriyle karşılanmıştır. Ayrıca son olarak şirketin Hazır Değerleri de pay sahiplerine devredilmiştir.

Sweet A.Ş.'nin devralma ile ilgili yevmiye defteri kayıtları ise şöyledir:

KASA HS.	5.000	
BANKALAR HS.	10.000	
MENKUL KIYMETLER HS.	25.000	
ALACAKLAR HS.	8.000	
ALACAK SENETLERİ HS.	10.000	
VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HS.	4.000	
PERSONELDEN ALACAKLAR HS.	3.000	
SAİR ALACAKLAR HS	.5.000	
VERİLEN AVANSLAR HS.	2.500	
HAMMADDE VE MALZEME HS.	9.000	
YARI MAMUL HS.	10.000	
MAMUL HS.	15.000	
DİĞER STOKLAR HS.	6.000	
PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER HS.	5.000	
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR HS.	7.500	
UZUN VADELİ ALACAKLAR HS.	20.000	
İŞTİRAKLER HS.	50.000	
ARAZİ VE ARSALAR HS.	15.000	
BİNALAR HS.	20.000	
MAKİNALAR HS.	50.000	
DEMİRBAŞLAR HS	.25.000	
NAKİL VASITALARI HS.	25.000	
DİĞER DURAN VARLIKLAR HS.	5000	
BANKA KREDİLERİ HS.		15.000
TAHVİL TAKSİTLERİ HS.		10.000
BORÇLAR HS.		10.000
BORÇ SENETLERİ HS.		15.000

PERSONELE BORÇLAR HS.	3.000
SAİR BORÇLAR HS.	7.000
GİDER TAHAKKUKLARI HS.	5.000
DİĞER YABANCI KAYNAKLAR HS.	5.000
BANKA KREDİLERİ HS.	10.000
TAHVİLLER HS.	10.000
BORÇ SENETLERİ HS.	20.000
SAİR BORÇLAR HS.	5.000
DİĞER YABANCI KAYNAKLAR HS.	5.000
SERMAYE HS.	125.000
YENİDEN DEĞERLEME FONU HS.	10.000
YEDEKLER HS.	20.000
DÖNEM KÂRI HS	.25.000

Açılış Kaydı

SERMAYE TAAHHÜT HS.	136.330
Coopers A.Ş.Hs.	
ŞEREFİYE HS. (*)	13.670
SERMAYE HS.	50.000
5000 adet x 10 ECU	
BİRLEŞME PRİMİ HS. (**)	100.000

Devralma ile ilgili sermaye artırım

- (*) Coopers A.Ş.'nin Sweet A.Ş.'ne olan toplam maliyeti 150.000 ECU, devrettiği aktif ve pasifin net devir değeri (piyasa değeri) ise 136.330 ECU'dur. Aradaki fark ise, Sweet A.Ş.'nin kayıtlarında görülen şerefiye tutarıdır⁽⁸⁹⁾.
- (**) Coopers A.Ş.'nin toplam maliyeti 150.000 ECU olduğu halde, Sweet A.Ş.'nin sermaye artırım tutarı 50.000 ECU'dur. Fark ise Sweet A.Ş. yani Sweet A.Ş. (SE)'nin öz kaynaklarında yer alacak olan Birleşme Primi veya diğer bir ifadeyle Hisselerle Temsil Edilemeyen Sermayedir⁽⁹⁰⁾.

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. W. HARRISON, **Financial Accounting**, Northwick Publishers England, 1990, s.248-250.

⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.M.Ali CANOĞLU, A.g.e., s.261.

MENKUL KIYMETLER HS.	10.000
ALACAKLAR HS.	3.950
ALACAK SENETLERİ HS.	7.500
SAİR ALACAKLAR HS.	2.950
VERİLEN AVANSLAR HS.	1.480
HAMMADDE VE MALZEME HS.	12.000
YARI MAMUL HS.	13.500
MAMUL HS.	12.500
DİĞER STOKLAR HS.	2.000
PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER HS.	650
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR HS.	300
UZUN VADELİ ALACAKLAR HS.	14.000
İŞTİRAKLER HS.	37.000
BİNALAR HS.	20.000
MAKİNALAR HS.	50.000
DEMİRBAŞLAR HS.	7.000
NAKİL VASITALARI HS.	18.000
DİĞER DURAN VARLIKLAR HS.	2.000
BANKA KREDİLERİ HS.	15.000
BORÇLAR HS.	10.000
BORÇ SENETLERİ HS.	12.000
PERSONELE BORÇLAR HS.	2.500
SAİR BORÇLAR HS.	5.000
GİDER TAHAKKUKLARI HS.	3.000
DİĞER YABANCI KAYNAKLAR HS.	2.000
BANKA KREDİLERİ HS.	10.000

BORÇLAR HS.	7.500
BORÇ SENETLERİ HS.	9.000
SAİR BORÇLAR HS.	2.500
SERMAYE TAAHHÜT HS.	136.330

Coopers A.Ş.Hs.

Coopers A.Ş. Aktif ve Pasifinin devralınması

Devralma işlemiyle birlikte Avrupa Tipi Şirket (SE)'e dönüşen Sweet A.Ş.'nin çıkardığı Birleşme Sonu Bilançosu, Sweet A.Ş. (SE) açısından da Kuruluş Bilançosu niteliğini taşımaktadır.

1 OCAK 1993 TARİHLİ SWEET A.Ş. BİRLEŞME SONU-SWEET A.Ş.(SE)
KURULUŞ BİLANÇOSU (ECU Cinsinden)

<u>AKTİF</u>		
I. DÖNEN VARLIKLAR		191.830
A. HAZIR DEĞERLER		15.000
Kasa	5.000	
Bankalar	10.000	
B. MENKUL KIYMETLER		35.000
C. ALACAKLAR		44.400
Senetsiz Alacaklar	11.950	
Senetli Alacaklar	17.500	
Verilen Depozito ve Teminatlar	4.000	
Personelden Alacaklar	3.000	
Sair Alacaklar	7.950	
D. VERİLEN AVANSLAR		3.980
E. STOKLAR		80.000
Hammadde ve Mahzeme	21.000	
Yarı Mamul	23.500	
Mamu		1 27.500
Diğer Stoklar	8.000	
F. PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER	5.650	
G. DİĞER DÖNEN VARLIKLAR		7.800
II. DURAN VARLIKLAR		36.670
A. UZUN VADELİ ALACAKLAR		34.000
B. İŞTİRAKLER		87.000
C. MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)		195.000
Arazi ve Arsalar	15.000	
Binalar	40.000	
Makinalar	100.000	
Demirbaşlar	32.000	
Nakil Vasıtaları	43.000	
(-) Birikmiş Amortismanlar	(35.000)	
D. MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR		13.670
Şerefiye	13.670	
E. DİĞER DURAN VARLIKLAR		7.000
AKTİF TOPLAMI		<u>528.500</u>

PASİF

I. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		119.500
A. ALINAN KREDİLER	40.000	
Banka Kredileri	30.000	
Tahvil Taksitleri	10.000	
B. BORÇLAR	64.500	
Senetsiz Borçlar	20.000	
Senetli Borçlar	27.000	
Personele Borçlar	5.500	
Sair Borçlar	12.000	
C. GİDER TAHAKKUKLARI	8.000	
D. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	7.000	
II. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		79.000
A. ALINAN KREDİLER	30.000	
Banka Kredileri	20.000	
Tahviller	10.000	
B. BORÇLAR	44.000	
Senetsiz Borçlar	7.500	
Senetli Borçlar	29.000	
Sair Borçlar	7.500	
C. DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	5.000	
III. ÖZ KAYNAKLAR		330.000
A. SERMAYE	275.000	
Çıkarılmış Sermaye	175.000	
Hisselerle Temsil Edilemeyen Sermaye (Birleşme Primi)	100.000	
B. YENİDEN DEĞERLEME FONU	10.000	
C. YEDEKLER	20.000	
D. DÖNEM KÂRI	25.000	
PASİF TOPLAMI		<u>528.500</u>

SONUÇ

Avrupa Topluluğu ülkelerince supranasyonel Topluluk hukukuna tabi, tüm üye ülkelerce tanınacak, varolan sermaye şirketlerine alternatif oluşturacak Avrupa Tipi bir şirket oluşturma fikri, Topluluğun ilk kuruluş yılları olan 1960'larda geliştirilmiş ve konu ile ilgili ilk Tüzük taslağı Topluluk Komisyonu tarafından 1970 yılında hazırlanmıştır. 1985 yılında yine Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından hazırlanan Beyaz Kitap (White Paper)'ın hazırlanışına değin Avrupa Tipi Şirketin oluşumuna gereği kadar önem verilmemiştir. Topluluk içi Tek Pazarın 1992 yılı sonuna değin tamamlanmasını öngören ve bu doğrultuda programlar ile zaman kısıtını kapsayan Beyaz Kitap ise Avrupa Tipi Şirketi, Tek Pazarın tam anlamıyla işleyebilmesi açısından önemli varsaymıştır.

Avrupa Tipi Şirket yapısını yasallaştırma çabaları, Topluluğun Kurucu Roma antlaşmasının 235. maddesine dayanmaktadır. Söz konusu maddeye göre; herhangi bir konuda yapılacak Topluluk düzenlemesi ortak pazarın işleyişi için gerekliyse fakat ilgili konuda Roma antlaşmasının hükmü mevcut değilse, Avrupa Topluluğu Bakanlar konseyi ilgili düzenlemeyi yapar. Avrupa Tipi Şirket yapısının yasallaşmasının önündeki engellerden biri, Bakanlar Konseyi Kararının oybirliğine dayanmasıdır. Söz konusu engeli kaldırmak üzere, 1989 yılında derlenen son Tüzük Taslağı madde 235'e değil, 100 A'ya dayandırılmıştır. Yani Avrupa Tipi Şirket yapısı, Tek Avrupa Senedi (Single European Act) ile revize edilen Roma antlaşmasının 100 A maddesi uyarınca oybirliği kararı ile değil, şartlı çoğunluk (qualified majority) kararı ile yasallaşabilecektir. Şirket yapısının yasallaşması önündeki bir diğer engel ise; yapının işçilerin yönetime katılmalarını öngören iki aşamalı yönetim sistemi (two-tier executive system) nin kullanımını olurlu kılmasıdır.

Bu yönetim sistemi, çoğu Avrupa Topluluğu ülkesinin be benimsemediği ve onaylamadığı bir sistemdir. İlgili engeli kaldırmak üzere ise, işçilerin yönetime katılmaları konusu 1989 yılında ayrı bir Yönerge önerisi ile düzenlenmiştir. Yönerge önerisi Avrupa Tipi Şirket tüzük taslağı ile birlikte uygulanacaktır ve Tüzük Taslağının tamamlayıcısı niteliğindedir. Kısacası Avrupa Tipi Şirket yapısının yasallaşma yolları, son Tüzük Taslağı ve Yönerge önerisi ile daha da kolaylaştırılmıştır ve çok yakın bir gelecekte Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyince yasallaştırılacağına şüphe yoktur.

Avrupa Tipi şirket yasal yapıya sahip olduğunda ise, şirket statüsünün kuruluşu ile ilgili muhasebe düzenlemeleri de önem kazanacaktır. Şirket yapısını düzenleyici son Tüzük taslağınca, Avrupa Tipi Şirket kuruluşu için üç ayrı şekil öngörülmüş fakat sözkonusu kuruluş şekillerinde kullanılması gerekli veya zorunlu muhasebe yöntemleri belirtilmemiştir. Özellikle şirket birleşmeleri şeklinde kuruluşta birleşme koşullarının farklılıklar arzettiği, herbir birleşmenin kendine özgü nitelikleri olduğu gözönüne alındığında, Tüzük taslağının kullanılacak muhasebe yöntemlerini belirlememesinin yerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak; Avrupa Tipi Şirket kuruluşunda izlenecek muhasebe yöntemi, şirket birleşmelerinin özelliklerine göre saptanacaktır. Bu durumun ise, ilgili şirket yapısının tercihini kolaylaştıracağı açıktır.

KAYNAKLAR

Yararlanılan Kitaplar

- AKGÜÇ Öztin : “Finansal Yönetim”, Muhasebe Enstitüsü Yayın No.56, İstanbul, 1989.
- ALBERTS William W., SEGALL Joel E., : “The Corporate Merger”, Chicago, 1974.
- AYDIN Davut : “Muhasebe Sistemleri ve Avrupa’daki Uygulamalar”, Anadolu Üniversitesi Yayın No.352, Eskişehir 1989.
- AYDIN Nurhan : “İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama Örneği”, Ankara, 1990.
- BEENY J.H., CHASTNEY J.G. : “European Financial Reporting- Netherlands”, Londra: ICAEW, 1978.
- BIEMANS R.C.H. : “Introduction To The Law of The European Community”, Katholieke Universiteit Brabant, Hollanda, 1990.
- BOLAK Mehmet : “Sermaye Piyasası, Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi”, Beta Yayınları No.265, İstanbul 1991.
- BOZKURT Ünal : “Menkul Değer Yatırımlarının Yönetimi”, İktisat Bankası Eğitim Yayınları No.4, İstanbul 1988.

- BRIGHAM Eugene F : "Financial Management Theory and Practice", The Dryden Press, 1984.
- BUXBAUM Richard M., HOPT Klaus J. : "Legal Harmonisation and Business Enterprise", Berlin-NewYork 1988.
- CANOĞLU M.Ali : "Ortaklıklar Muhasebesi", İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No.325 558, İstanbul 1980.
- DELANEY Patrick R.,
ADLER James R.,
EPSTEIN Barry J. : "GAAP Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles", 1989.
- DENIAU Jean-François,
DRUESNE Gerard : "Ortak Pazar", İletişim yayınları, aralık 1990.
- EDWARDS James D.,
JOHNSON Johnny R.,
ROEMMICH Roger A. : "Intermediate Accounting", Business Publications Inc., 1981.
- ERTUNA Özcan : "Finansal Kurumlar", Ankara 1986.
- GÖNENLİ Atilla : "İşletmelerde Finansal Yönetim", İstanbul Üniversitesi Yayın No.3338, İstanbul 1985.
- GRIFFIN, WILLIAMS, LARSON : "Advanced Accounting", Illinois, 1980.
- HARRISON W. : "Financial Accounting", İngiltere 1990.
- HIGGINS Robert C. : "Financial Management, Theory and Applications", Chicago 1977.

- JACOBS A.T.J.M., ZEIJEN J.P.M. : "European Labour Law and Social Policy",
Katholieke Universiteit Brabant, Hollanda
1992.
- MATHIJSEN P.S.R.F. : "A Guide To European Community Law",
Sweet-Maxwell, Londra 1990.
- MUELLER G.G., : "International Accounting" NewYork,
MacMillan 1967.
- ÖÇAL Akar : "Avrupa Tipi Ticaret Şirketi Üzerine",
E.İ.T.İ.A. Yayın No.50, Eskişehir 1968.
- PAHLER Arnold J., MORI Joseph E. : "Advanced Accounting, Concepts and
Practice", Harcourt Brace Jovanovich
Publishers 1985.
- PENNINGTON Robert R. : "Company law", Londra, Butterworths
1979.
- POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU : "Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku",
İstanbul 1982.
- ROBINSON Richard D. : "International Business Policy", NewYork,
1964.
- ROBOCK Stefan, SIMMONDS Kenneth, : "International Business and Multinational
Enterprises", Illinois 1973.
- SCHMITTHOF, : "European Company Law Texts",
NewYork, Londra 1974.
- STACEY Nicholas A.H., : "Mergers in Modern Business", Londra
1970.
- TÜRK Hikmet Sami, : "Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi", Banka
ve Ticaret hukuku Araştırma Enstitüsü
Yayın No.185, Haziran, 1986.
- WESTON Fred J., BRIGHAM Eugene F. : "Managerial Finance", Hinsdale, Illinois,
1975.

YASAMAN Hamdi, : “Anonim Ortaklıkların Birleşmesi”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No.185, Haziran 1986.

Diğer Kaynaklar

BLOMEYER, Wolfgang : “Avrupa Topluluğu Ticaret, Şirketler ve Bilanço Hukuku”, AT HUKUKU VE TÜRKİYE’NİN UYUMU SEMİNERİ, İstanbul 1990.

BUDAK Ali Cem : “İngiliz Şirketler Hukukunun Ana Hatları”, BATIDER, Haziran 1991.

BÜYÜKBALKAN Uğur : “AT’nda Bilanço Hukuku (I)”, Bilanço Gazetesi, Mart 1993.

ESCAICH René (Çev.Akar ÖÇAL) : “Avrupa Tipi Ticaret Şirketi. Bir Hayal Midir, Yoksa Bir Gerçek Midir?”, AET Üzerine Çeviriler III, E.İ.T.İ.A. Yayın No.73.

European Documentation, “The ABC Of Community Law”, Periodical 1991.

HDTM, : “Avrupa Topluluğu ve Türkiye”, Ankara, Ocak 1993.

HOEPEN M.A. Van. : “The Fouth Directive and The Netherlands”, EEC ACCOUNTING HARMONISATION: IMPLEMENTATION AND IMPACT OF THE FOURTH DIRECTIVE, Hollanda 1984.

- HOUIN R.(Çev.Erol CANSEL) : “Avrupa Tipi Bir Şirket Kurulması
Mümkün Müdür ve Temenni Edilebilir
Mi?”, Ankara 1962.
- HULLE Karen Van : “The EC Experience of Harmonisation,
part.1”, ACCOUNTANCY, Eylül 1989.
- İKV. : “Avrupa Tek Pazarı”, İKV Yayınları
No.120, Ekim 1992.
- KABAALIOĞLU Haluk A. : “Çokuluslu İşletmeler ve Bazı Tanım
Denemeleri”, İstanbul Üniversitesi İşletme
Fakültesi Yayını, C.XI, S.2, Kasım 1977.
- ÖZSUNAY Ergun : “Ortak Pazar Çerçevesinde Düşünülen Yeni
Şirket Türleri ve Tekdüzene Ulaşma
Çabaları”, GELECEĞİN ŞİRKET
TİPLERİ KONULU SEMİNER, İ.T.O.,
18-19 Ekim 1979.
- TEKİNALP Ünal : “Ticaret Ortaklıklarında Birleşme Kavramı
ve Bazı Problemler”, BANKA DERGİSİ,
C.VII, S.10.
- TEKİNALP Ünal : “Avrupa Tipi Anonim Ortaklık”, AET
ÇEŞİTLİ HUKUKİ SORUNLAR
ÜZERİNE KONFERANSLAR, İstanbul
Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1973.
- TURLEY W.S. : “International Harmonisation of
Accounting: The Contribution of The EEC
Fourth Directive on Company Law”, THE
INTERNATIONAL JOURNAL OF
ACCOUNTING, C.XVIII, S.2, 1983.
- VASSEUR Michel, (Çev.Erhan ADAL) : “Avrupalı Tipte Bir Şirkete Dair”,
BATİDER, C.II, S.4.

WESTON Fred J.

: "The Determination of Share Exchange Ratios in Mergers", THE CORPORATE MERGER, Chicago 1974.

AT Mevzuatı ile İlgili Kaynaklar

E.C. Bull. 2/1969 (Supplement)

E.C. Bull. 4/1971 (Supplement)

Bull. E.C. Suppl, 4/75.

Com (85) 310 Final.

Com (89) 268 Final-SYN 218, OJ 1989, C.263/41.

Com (89) 268 Final-SYN 219, OJ 1989, C.263/69.

78/855/EEC, OJ NO L 295, 20 Ekim 1978.

78/660/EEC, OJ NO L 222, 14 Ağustos 1978.

83/349/EEC, OJ NO L 193, 18 Temmuz 1983.

84/253/EEC, OJ NO L 126, 12 Mayıs 1984.

OJ NO C 23, 25 Ocak 1985.

(EEC) No.2137/85, OJ NO L 199, 31 Temmuz 1985.